

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Στρασβούργο, 8 Ιανουαρίου 2019

CPT (2019) 01-RT

ΣΤΡΟΓΓΥΛΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

ΑΣΤΥΝΟΜΕΥΣΗ:

ΡΟΛΟΙ ΚΑΙ ΕΥΘΥΝΕΣ ΕΘΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ (ΚΑΚΟ-)ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΥΛΛΗΦΘΕΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΑΘΗΝΑ, 10-11 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2019

ΥΠΟΜΝΗΜΑ¹

(όπως οριστικοποιήθηκε στις 31 Ιανουαρίου 2018)

¹ Το παρόν υπόμνημα εκπονήθηκε από τη δρα Νατάσα Μαυρονικόλα, Επίκουρη Καθηγήτρια Νομικής στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου του Birmingham (Birmingham Law School, University of Birmingham) (n.mavronicola@bham.ac.uk). Τυχόν σφάλματα είναι της συγγραφέως και οι απόψεις που διατυπώνονται σε αυτό δεν αποτελούν απόψεις του εργοδότη της συγγραφέως (του Πανεπιστημίου του Birmingham) ή του Συμβουλίου της Ευρώπης. Το παρόν είναι μετάφραση του πρωτοτύπου που συντάχθηκε στην Αγγλική.

Περιεχόμενα

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ/ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΣΤΡΟΓΓΥΛΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ	4
I. ΟΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ (ΕΣΔΑ)	4
A. Η αρνητική υποχρέωση: απαγόρευση υποβολής προσώπου σε βασανιστήρια ή σε σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση	5
B. Οι θετικές υποχρεώσεις: γενικό και λειτουργικό καθήκον πρόληψης και προστασίας, διερεύνησης και αποκατάστασης.....	6
II. ΜΕΙΖΟΝΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ/ΤΗΝ ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	9
A. Επίπτωση βασανιστηρίων/κακομεταχείρισης.....	9
B. Εθνικό δίκαιο και εφαρμογή.....	11
III. ΜΕΙΖΟΝΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΒΟΛΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	20
A. Επικοινωνία με τρίτο	20
B. Πρόσβαση σε δικηγόρο.....	21
Γ. Πρόσβαση σε ιατρό	21
Δ. Ενημέρωση για δικαιώματα	22
Ε. Αρχαία κράτησης.....	22
ΣΤ. Διεξαγωγή ανακρίσεων.....	22
IV. ΣΥΝΗΘΕΙΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΔΥΣΜΕΝΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΒΟΛΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	23
A. Εκθέσεις της οποίες καταγράφονται δυσμενείς διακρίσεις.....	23
B. Αποφάσεις του ΕΔΔΑ της οποίες καταδείχθηκε δυσμενής διάκριση στην επιβολή του νόμου στην Ελλάδα.....	24
Γ. Κύριες ανησυχίες όσον αφορά το μέλλον	25
V. Η ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΩΣ ΣΥΣΤΗΜΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΕΠΙΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ – ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ	26
Διερεύνηση τρόπων επίτευξης της αλλαγής	26
VI. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ.....	30
A. Δίκαιο (ποινική ευθύνη και κυρώσεις)	30
B. Λειτουργικές εγγυήσεις	31
Γ. Θεσμική νοοτροπία	31
Δ. Ανεξαρτησία, προσβασιμότητα και αποτελεσματικότητα μηχανισμών καταγγελίας και έρευνας	32
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	32

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ/ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ

- ❖ CAT: Επιτροπή κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας
- ❖ CCLEO: Κώδικα συμπεριφοράς για τους υπαλλήλους επιβολής του νόμου
- ❖ COE: Συμβούλιο της Ευρώπης
- ❖ CPT: Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας
- ❖ ΕΣΔΑ: Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών)
- ❖ ECPE: Ευρωπαϊκός Κώδικας Δεοντολογίας Αστυνομικών
- ❖ ECPT: Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας
- ❖ ΕΔΔΑ: Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
- ❖ ENAR: Ευρωπαϊκό δίκτυο κατά του ρατσισμού
- ❖ ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση
- ❖ FRA: Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- ❖ HR Committee: Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
- ❖ ICCPR: Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα
- ❖ IPCAN: Ανεξάρτητο δίκτυο αρχών καταγγελιών κατά της αστυνομίας
- ❖ ΕΜΠ: Εθνικός μηχανισμός πρόληψης
- ❖ ODIHR: Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΟΣΑ
- ❖ OHCHR: Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα
- ❖ OPCAT: Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας
- ❖ ΟΟΣΑ: Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη
- ❖ RVRN: Δίκτυο καταγραφής περιστατικών ρατσιστικής βίας (Ελλάδα)
- ❖ SPT: Υποεπιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων και οιασδήποτε απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας
- ❖ UNCAT: Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας
- ❖ UNSRT: Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ για τα βασανιστήρια και κάθε άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία

ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΣΤΡΟΓΓΥΛΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

Η απαγόρευση των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης έχει απόλυτο χαρακτήρα στο διεθνές και στο ευρωπαϊκό δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ωστόσο, παρατηρείται επίμονη διάσταση μεταξύ του απόλυτου χαρακτήρα της απαγόρευσης και της τήρησής της στην πράξη. Δυστυχώς, τα βασανιστήρια και η κακομεταχείριση παραμένουν ανεξέλεγκτο φαινόμενο ανά τον κόσμο. Η διάσταση αυτή πρέπει οπωσδήποτε να εξαλειφθεί, και η παρούσα διάσκεψη διεξάγεται στο πλαίσιο επιδίωξης αυτού του στόχου.

Η παρούσα στρογγυλή τράπεζα αποτελεί μοναδική ευκαιρία για της ελληνικές αρχές και το Συμβούλιο της Ευρώπης να διερευνήσουν τρόπους εξάλειψης της κακομεταχείρισης στην Ελλάδα από υπαλλήλους επιβολής του νόμου, ιδίως των ατόμων που συλλαμβάνονται ή κρατούνται.

Δύο είναι οι βασικοί στόχοι της συνάντησής της, στην οποία θα συζητήσουμε της ρόλους και της ευθύνες των εθνικών παραγόντων στην προστασία κατά της κακομεταχείρισης όσων συλλαμβάνονται ή τελούν υπό κράτηση. Ο πρώτος είναι η διασφάλιση της εναρμόνισης της ελληνικής έννομης τάξης με το γράμμα και το πνεύμα του διεθνούς δικαίου σχετικά με πράξεις βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης. Ο δεύτερος είναι η επίτευξη των στόχων και η εφαρμογή του νόμου: η διαμόρφωση πλαισίου προστασίας κατά των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης με τον πιο αποτελεσματικό δυνατό τρόπο, μέσω της θέσπισης των απαραίτητων εγγυήσεων και διαδικασιών και της ανάπτυξης της κατάλληλης επαγγελματικής νοοτροπίας, ώστε να εξαλειφθούν τα φαινόμενα κακομεταχείρισης της διαδικασίες επιβολής του νόμου στην Ελλάδα.

Ως εκ τούτου, το υπόμνημα διαρθρώνεται ως εξής. Πρώτον, περιγράφεται η υποχρέωση που υπέχει η Ελλάδα στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ να προστατεύει το δικαίωμα που κατοχυρώνεται στο άρθρο 3 της Σύμβασης, το οποίο προβλέπει ότι «ουδείς επιτρέπεται να υποβληθή εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχειρίσιν απανθρώπων ή εξευτελιστικής», ιδίως σε σχέση με τη μεταχείριση κρατουμένων. Δεύτερον, αναλύονται, βάσει σχετικού υλικού, καίρια ζητήματα για τα οποία απαιτείται η λήψη μέτρων και τα οποία θα πρέπει, επομένως, να συζητηθούν ειδικά στην παρούσα διάσκεψη. Τέλος, αναζητούνται τρόποι για την επίτευξη αλλαγής, με ενδεικτική μνεία σε σχετικές συστάσεις, μελέτες, πρακτικές ή πρωτοβουλίες που υλοποιήθηκαν αλλού. Τέλος, παρατίθεται ένα σύνολο θεμάτων και ερωτημάτων για συζήτηση στη διάσκεψη.

I. ΟΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ (ΕΣΔΑ)

Η Ελλάδα υπέχει διεθνείς έννομες υποχρεώσεις να μην υποβάλλει πρόσωπα σε βασανιστήρια ή κακομεταχείριση και να λαμβάνει θετικά μέτρα για την προστασία προσώπων, εντός της δικαιοδοσίας της, για την καταπολέμηση των βασανιστηρίων και κάθε της σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας. Οι υποχρεώσεις αυτές απορρέουν από διάφορες νομικές πράξεις, συμπεριλαμβανομένων της ΕΣΔΑ, του ICCPR και της UNCAT, καθώς και από το εθιμικό διεθνές δίκαιο. Η Ελλάδα είναι της συμβαλλόμενο μέρος της ECPT, η οποία σύστησε την CPT για την παρακολούθηση χώρων κράτησης με σκοπό την ενίσχυση της προστασίας των κρατουμένων κατά των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης. Η CPT έχει πραγματοποιήσει 15 επισκέψεις στην Ελλάδα από το 1993. Η εξωτερική αυτή παρακολούθηση ενισχύθηκε μετά την κύρωση του OPCAT και τον ορισμό του Συνηγόρου του Πολίτη ως εθνικού μηχανισμού πρόληψης με αρμοδιότητα τη διενέργεια επισκέψεων σε όλους της χώρους κράτησης.

Στην παρούσα ενότητα αναλύονται εν συντομία οι υποχρεώσεις που απορρέουν από το δικαίωμα του προσώπου να μην υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, ιδίως στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ.

A. Η αρνητική υποχρέωση: απαγόρευση υποβολής προσώπου σε βασανιστήρια ή σε σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση

Καταρχάς, όλοι οι εκπρόσωποι του κράτους υπέχουν απόλυτη υποχρέωση (η οποία αναφέρεται συχνά ως αρνητική υποχρέωση) μη υποβολής προσώπου σε βασανιστήρια ή σχετική κακομεταχείριση. Η υποχρέωση αυτή καλύπτει διάφορες πράξεις. Της ορίζεται στην UNCAT, ο όρος «βασανιστήρια» αφορά πράξη με την οποία προκαλείται έντονος σωματικός ή ψυχικός πόνος από πρόθεση σε πρόσωπο, με σκοπό, ιδίως, την απόσπαση ομολογίας, την τιμωρία, τον εκφοβισμό ή για κάθε άλλο λόγο που πηγάζει από διάκριση οποιασδήποτε μορφής. Η απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία (η οποία αναφέρεται στο παρόν υπόμνημα ως «κακομεταχείριση» ή «σχετική κακομεταχείριση») περιλαμβάνει πράξεις οι οποίες προκαλούν σημαντικό πόνο ή ταπείνωση ή οι οποίες περιλαμβάνουν αυθαίρετη παραβίαση της σωματικής ή ψυχικής ακεραιότητας.

Κρίσιμο στοιχείο για τη διαπίστωση κακομεταχείρισης κατά την κράτηση είναι η πάγια αρχή που διατύπωσε το ΕΔΔΑ κατά την οποία, εάν ένα άτομο τεθεί από το κράτος υπό κράτηση υγιές, αλλά, όταν αφεθεί ελεύθερο, διαπιστωθεί ότι υπέστη βλάβη της υγείας του, υφίσταται τεκμήριο ότι η βλάβη είναι αποτέλεσμα παράνομης κακομεταχείρισης· εναπόκειται στο κράτος να εξηγήσει με πειστικό τρόπο την αιτία πρόκλησης των βλαβών αυτών και, σε διαφορετική περίπτωση, το ΕΔΔΑ τείνει να αποφαινεται ότι υπήρξε παράβαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.² Η υποχρέωση του κράτους να λογοδοτήσει για την κάκωση ή άλλη βλάβη εντείνεται εάν το πρόσωπο αποβιώσει, ενώ τελεί υπό κράτηση από κρατικούς υπαλλήλους.³ Τυχόν απαλλαγή των εμπλεκόμενων υπαλλήλων σε ποινική δίκη δεν απαλλάσσει υποχρεωτικά το κράτος από την ευθύνη του ή από την υποχρέωση να λογοδοτήσει για της βλάβες που υπέστη το θύμα.

Ωστόσο, η συνοπτική αυτή περιγραφή δεν καλύπτει ολόκληρο το φάσμα της απαγορευμένης κακομεταχείρισης. Κατ' αρχάς, είναι δυνατή η πρόκληση σημαντικού και παρατεταμένου πόνου χωρίς να μείνουν προφανή σημάδια κακομεταχείρισης στο σώμα του θύματος. Αυτό έχει παρατηρηθεί σε πρακτικές που προβλήθηκαν στα μέσα ενημέρωσης τα τελευταία χρόνια, της ο εικονικός πνιγμός.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο κανόνας που απαγορεύει τα βασανιστήρια και τη σχετική κακομεταχείριση απαιτεί τον πλήρη σεβασμό της σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας της ανίσχυρου προσώπου. Της επισήμανε το ΕΔΔΑ:

όταν ένα άτομο στερείται την ελευθερία του ή, γενικότερα, έρχεται αντιμέτωπο με υπαλλήλους επιβολής του νόμου, κάθε χρήση σωματικής βίας η οποία δεν κατέστη αυστηρά αναγκαία, λόγω της συμπεριφοράς του προσώπου, θίγει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και συνιστά καταρχήν προσβολή του προβλεπόμενου στο άρθρο 3 της Σύμβασης δικαιώματος.⁴

² Βλ., για παράδειγμα, [Selmouni κατά Γαλλίας](#) προσφυγή αριθ. 25803/94 (ΕΔΔΑ, 28 Ιουλίου 1999), σκέψη 87· [Ribitsch κατά Αυστρίας](#) προσφυγή αριθ. 18896/91 (ΕΔΔΑ, 4 Δεκεμβρίου 1995), σκέψη 34.

³ Βλ., για παράδειγμα, [Edwards κατά Ηνωμένου Βασιλείου](#) προσφυγή αριθ. 46477/99 (ΕΔΔΑ, 14 Μαρτίου 2002), σκέψη 56· [Salman κατά Τουρκίας](#) προσφυγή αριθ. 21986/93 (ΕΔΔΑ, 27 Ιουνίου 2000), σκέψη 99.

⁴ [Bouyid κατά Βελγίου](#) προσφυγή αριθ. 23380/09 (ΕΔΔΑ, 28 Σεπτεμβρίου 2015), σκέψη 100.

Ο κανόνας της εφαρμόζεται ανεξάρτητα από οποιαδήποτε ένδειξη βλάβης και αποσαφηνίζει ότι καμία άσκηση βίας κατά ανίσχυρων ατόμων που τελούν υπό τον έλεγχο εκπροσώπων του κράτους –για παράδειγμα, ατόμων που φέρουν χειροπέδες ή δεν είναι σε θέση να επιτεθούν κατά οποιουδήποτε ή να υπερασπιστούν τον εαυτό της– δεν είναι αποδεκτή. Κατ’ακολουθία, στην απόφαση *Bouyid κατά Βελγίου* το ΕΔΔΑ έκρινε ότι ραπίσματα, από αστυνομικούς, ατόμων που τελούν υπό κράτηση συνιστούν παράβαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.⁵

Τα ψυχολογικά ή «ψυχικά» βασανιστήρια ή σχετική κακομεταχείριση απαγορεύονται της. Η απαγόρευση περιλαμβάνει της απειλές βασανιστηρίων, της στην περίπτωση της απόφασης *Gäfgen κατά Γερμανίας*.⁶ Άλλα παραδείγματα τέτοιων βασανιστηρίων ή σχετικής κακομεταχείρισης είναι η σεξουαλική ή ανάλογη ταπείνωση ή εξευτελισμός, οι εικονικές εκτελέσεις ή οι απειλές κακομεταχείρισης φίλων και συγγενών.

Οι εκπρόσωποι του κράτους θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη της ιδιαίτερες αδυναμίες ατόμων που τελούν υπό κράτηση, ανεξάρτητα από το αν αυτές απορρέουν από λόγους ηλικίας, υγείας, συμπεριλαμβανομένης της ψυχικής υγείας, τοξικομανίας, δυσχέρειας επικοινωνίας, αναπηρίας ή της παράγοντες, και να αντιμετωπίζουν τα άτομα αυτά με κατάλληλη προσοχή. Αυτό μπορεί να είναι ζωτικής σημασίας για τον σεβασμό της απαγόρευσης κακομεταχείρισης. Για παράδειγμα, στην περίπτωση των ανηλίκων, το ΕΔΔΑ επισήμανε ότι ορισμένα είδη συμπεριφοράς έναντι των ανηλίκων μπορεί να συνιστούν παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ απλώς και μόνο επειδή είναι ανήλικοι.⁷

Η αρνητική υποχρέωση μη υποβολής προσώπου σε κακομεταχείριση συνδέεται άρρηκτα με της θετικές υποχρεώσεις προστασίας των προσώπων κατά της κακομεταχείρισης και εξασφάλισης της λογοδοσίας των δραστών.

B. Οι θετικές υποχρεώσεις: γενικό και λειτουργικό καθήκον πρόληψης και προστασίας, διερεύνησης και αποκατάστασης

1. Ουσιαστικές θετικές υποχρεώσεις

Το δικαίωμα της προσώπου να μην υποβληθεί σε βασανιστήρια ή σχετική κακομεταχείριση υποχρεώνει την Ελλάδα να θεσπίσει νομικές διατάξεις, να δημιουργήσει μηχανισμούς προστασίας και ένδικα βοηθήματα, καθώς και να διασφαλίσει την εφαρμογή των νόμων και τη λειτουργία των μηχανισμών.

Σύμφωνα με της διεθνείς υποχρεώσεις της, η Ελλάδα υποχρεούται να θεσπίσει νόμους οι οποίοι:

- (α) ποινικοποιούν τα βασανιστήρια και την εκ προθέσεως κακομεταχείριση που απαγορεύονται από το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ·
- (β) προβλέπουν ανάλογες κυρώσεις, οι οποίες αντιστοιχούν στον παράνομο χαρακτήρα των βασανιστηρίων ή της εκ προθέσεως κακομεταχείρισης·
- (γ) δεν προβλέπουν προθεσμίες παραγραφής για την άσκηση ένδικων βοηθημάτων και δεν παρέχουν αμνηστία ή άλλες μορφές ασυλίας όταν εκπρόσωπος του κράτους κατηγορείται για βασανιστήρια και εκ προθέσεως κακομεταχείριση.⁸

⁵ [Bouyid κατά Βελγίου](#) (n 4).

⁶ [Gäfgen κατά Γερμανίας](#) προσφυγή αριθ. 22978/05 (ΕΔΔΑ, 1 Ιουνίου 2010).

⁷ [Bouyid κατά Βελγίου](#) (υποσημείωση 4), σκέψη 110· ECPE, σημείο 44.

⁸ Βλ. [Cirino και Renne κατά Ιταλίας](#) προσφυγές αριθ. 2539/13 και 4705/13 (ΕΔΔΑ, 26 Οκτωβρίου 2017), σκέψεις 110-112· [Azzolina και λοιποί κατά Ιταλίας](#) προσφυγές αριθ. 28923/09 και 67599/10 (ΕΔΔΑ, 26 Οκτωβρίου 2017), σκέψεις 149-165· [Yeter κατά Τουρκίας](#) προσφυγή αριθ. 33750/03 (ΕΔΔΑ, 13 Ιανουαρίου

Επιπλέον, είναι αναγκαίο να παρέχεται αποζημίωση για την περιουσιακή ζημία και την ηθική βλάβη που υπέστη το θύμα από πράξεις που συνιστούν βασανιστήρια ή κακομεταχείριση.⁹ Τα θύματα βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης θα πρέπει να τυγχάνουν της πληρέστερης δυνατής αποκατάστασης.¹⁰ Στόχος των απαιτήσεων αυτών είναι να διασφαλίζεται ότι η έννομη τάξη απαγορεύει και αποτρέπει αποτελεσματικά τα βασανιστήρια και την κακομεταχείριση και ότι τα άτομα που υπέστησαν κακομεταχείριση μπορούν να ασκήσουν ένδικα βοηθήματα και να ζητήσουν αποζημίωση. Η αποτελεσματική εφαρμογή τέτοιων νομικών διατάξεων είναι αναπόσπαστο μέρος των υποχρεώσεων της Ελλάδας. Προκειμένου να διασφαλίζεται πλήρης σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την επιβολή του νόμου, είναι αναγκαίο όχι μόνο να θεσπιστούν διατάξεις αλλά και να επιδιωχθεί η κατάλληλη κατάρτιση των εμπλεκόμενων υπαλλήλων, η διαμόρφωση ανάλογης νοοτροπίας και η υιοθέτηση συγκεκριμένων πρακτικών επιβολής του νόμου.¹¹

Η προστασία του δικαιώματος απαιτεί επίσης να ληφθούν λειτουργικά μέτρα για την ελαχιστοποίηση ή την αποτροπή γνωστών κινδύνων βασανιστηρίων ή σχετικής κακομεταχείρισης. Η μη λήψη όλων των εύλογων προφυλάξεων κατά της υπερβολικής χρήσης βίας κατά τον προγραμματισμό, την προετοιμασία και τη διεξαγωγή επιχειρήσεων επιβολής του νόμου, συμπεριλαμβανομένων των συλλήψεων, αυξάνει τον κίνδυνο κακομεταχείρισης και, καταρχήν, συνιστά παράβαση του λειτουργικού καθήκοντος του κράτους να προλαμβάνει την κακομεταχείριση. Επιπλέον, σε περίπτωση πρόκλησης τραυματισμών στο πλαίσιο επιχείρησης της αστυνομίας, πρέπει να παρέχεται αμέσως ιατρική περίθαλψη. Συναφώς, επισημαίνεται ότι τα κράτη έχουν καθήκον, βάσει της απαγόρευσης των βασανιστηρίων και της σχετικής κακομεταχείρισης, να ρυθμίζουν προσεκτικά τη χρήση όπλων και άλλων μέσων στο πλαίσιο της σύλληψης ή όταν ένα άτομο τελεί υπό κράτηση. Ο Nils Melzer, UNSRT, επισήμανε ότι ένα όπλο θα πρέπει να θεωρείται «εγγενώς βάνουσο, απάνθρωπο ή εξευτελιστικό», εάν έχει σχεδιαστεί ειδικά για τη χρήση περιττής, υπερβολικής ή άλλως παράνομης βίας κατά προσώπων ή για την πρόκληση οδύνης ή πόνου σε ανίσχυρα πρόσωπα, ή δεν έχει άλλη πρακτική χρήση εκτός των προαναφερθεισών.¹² Επιπλέον, άλλα όπλα ενέχουν σημαντικό κίνδυνο χρήσης με βάνουσο, απάνθρωπο ή εξευτελιστικό τρόπο·¹³ το ζήτημα αυτό αναδείχθηκε πρόσφατα ιδίως σε σχέση με όπλα ηλεκτρικής εκκένωσης (όπως Taser).¹⁴

2. Διαδικαστικές θετικές υποχρεώσεις

Οι απαιτήσεις αυτές συνδέονται με το καθήκον διερεύνησης ισχυρισμών περί βασανιστηρίων ή σχετικής κακομεταχείρισης, το οποίο αναφέρεται συχνά ως το «διαδικαστικό» καθήκον βάσει του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Το καθήκον αυτό επικεντρώνεται στην εξακρίβωση των σχετικών πραγματικών περιστατικών και στη διερεύνηση της υπόθεσης, η οποία οδηγεί στον προσδιορισμό του υπευθύνου και, κατά περίπτωση, στην τιμωρία του. Στόχος του είναι να διασφαλίζονται ένδικα βοηθήματα κατά της κακομεταχείρισης και να λαμβάνονται μέτρα για τη

2009), σκέψη 70. Βλ., επίσης, [Zontul κατά Ελλάδας](#) προσφυγή αριθ. 12294/07 (ΕΔΔΑ, 17 Ιανουαρίου 2012), σκέψη 96· [Gäfgen κατά Γερμανίας](#) (υποσημείωση 6), σκέψεις 118-119.

⁹ [Aleksakhin κατά Ουκρανίας](#) προσφυγή αριθ. 31939/06 (ΕΔΔΑ, 19 Ιουλίου 2012), σκέψη 60.

¹⁰ Βλ. Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, [Γενικό σχόλιο αριθ. 20: Άρθρο 7](#), σημείο 15· άρθρο 14 της UNCAT· CAT, [Γενικό Σχόλιο αριθ. 3 σχετικά με το άρθρο 14 της UNCAT](#).

¹¹ Συναφώς, βλ., [MC κατά Βουλγαρίας](#) προσφυγή αριθ. 39272/98 (ΕΔΔΑ, 4 Δεκεμβρίου 2003). Βλ., επίσης, άρθρο 10 της UNCAT.

¹² [UNSRT, Έκθεση του 2017](#), σημεία 51, 62.

¹³ [UNSRT, Έκθεση του 2017](#), σημεία 52-57.

¹⁴ [UNSRT, Έκθεση του 2017](#), σημεία 53-54· [CAT/C/AUS/CO/4-5](#), 23 Δεκεμβρίου 2014, σημείο 13· [CAT/C/USA/CO/3-5](#), 19 Δεκεμβρίου 2014, σημείο 27· CPT, 20ή Ετήσια Έκθεση (2010), σημεία 69-73· Neil Corney, [«Less lethal systems and the appropriate use of force»](#) (Omega Research Foundation, 2011), σ. 6.

μη επανάληψη τέτοιας κακομεταχείρισης.¹⁵ Το ΕΔΔΑ διευκρίνισε ότι το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ υποχρεώνει τις αρχές να διερευνούν ισχυρισμούς περί κακομεταχείρισης όταν αυτοί είναι «εύλογοι»¹⁶ και ανεξάρτητα από το κατά πόσον η κακομεταχείριση που αποτελεί αντικείμενο της καταγγελίας προκλήθηκε από κρατικούς εκπροσώπους ή από μη κρατικούς παράγοντες.

Υπάρχει ένα σύνολο ελάχιστων απαιτήσεων τις οποίες πρέπει να πληροί η έρευνα:

- Η έρευνα πρέπει να είναι ανεξάρτητη και αμερόληπτη: τα πρόσωπα που είναι αρμόδια για τυχόν ανακρίσεις και εκείνα που διεξάγουν την έρευνα θα πρέπει να είναι ανεξάρτητα από κάθε πρόσωπο που εμπλέκεται στα συμβάντα, και τούτο σημαίνει όχι μόνο ότι δεν θα πρέπει να υπάρχει καμία ιεραρχική ή θεσμική σύνδεση μεταξύ τους, αλλά και ότι οι ερευνητές θα πρέπει να είναι ανεξάρτητοι στην πράξη.
- Οι αρμόδιες αρχές πρέπει να ενεργούν με υποδειγματική επιμέλεια και ταχύτητα.
- Οι αρχές πρέπει να λαμβάνουν κάθε δυνατό εύλογο μέτρο για την συγκέντρωση των αποδεικτικών στοιχείων που αφορούν το συμβάν, συμπεριλαμβανομένων λεπτομερούς κατάθεσης από τον φερόμενο ως θύμα, καταθέσεων αυτοπτών μαρτύρων, εγκληματολογικών αποδεικτικών στοιχείων και, όταν συντρέχει περίπτωση, πρόσθετων ιατρικών εκθέσεων.
- Η έρευνα πρέπει να υπόκειται σε δημόσιο έλεγχο και, επομένως, απαιτείται διαφάνεια και προσβασιμότητα.
- Πρέπει να παρέχεται στον καταγγέλλοντα αποτελεσματική πρόσβαση στην ερευνητική διαδικασία.¹⁷

Συναφώς, αξίζει να σημειωθεί ότι το ΕΔΔΑ έχει διευκρινίσει σαφώς ότι, όταν απαγγέλλονται κατηγορίες σε εκπροσώπους του κράτους για αδικήματα που αφορούν κακομεταχείριση, αυτοί θα πρέπει να τίθενται σε αργία κατά τη διάρκεια της έρευνας ή της δίκης τους και θα πρέπει να απολύονται σε περίπτωση έκδοσης καταδικαστικής απόφασης εναντίον τους.¹⁸

Στα θετικά καθήκοντα του κράτους περιλαμβάνεται η διασφάλιση της καταλληλότητας της δικαστικής διαδικασίας. Το ΕΔΔΑ ελέγχει αν τα εθνικά δικαστήρια εξέτασαν προσεκτικά την υπόθεση, ώστε να μην υπονομεύονται το αποτρεπτικό αποτέλεσμα του ισχύοντος δικαστικού συστήματος και ο σημαντικός ρόλος που αυτό υποχρεούται να διαδραματίζει για την πρόληψη παραβιάσεων της απαγόρευσης κακομεταχείρισης.¹⁹ Το ΕΔΔΑ έχει αποφανθεί επανειλημμένως ότι, εάν το κράτος ανταποκριθεί σε εκ προθέσεως κακομεταχείριση από εκπροσώπους του κράτους προσφέροντας απλώς αποζημίωση, χωρίς να προβεί σε επαρκείς ενέργειες για την άσκηση δίωξης κατά των υπευθύνων και την τιμωρία τους, οι εκπρόσωποι του κράτους θα μπορούν να «προσβάλλουν τα δικαιώματα των προσώπων που τελούν υπό τον έλεγχό τους μένοντας ουσιαστικά ατιμώρητοι, η δε γενική νομική απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης θα είναι αναποτελεσματική στην πράξη, παρά τη θεμελιώδη σημασία της.²⁰ Επομένως, το αποτέλεσμα των ερευνών, συμπεριλαμβανομένης της

¹⁵ Βλ. άρθρο 1 των [Αρχών του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για την αποτελεσματική διερεύνηση και τεκμηρίωση βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας](#).

¹⁶ [M και λοιποί κατά Ιταλίας και Βουλγαρίας](#) προσφυγή αριθ. 40020/03 (ΕΔΔΑ, 31 Ιουλίου 2012), σκέψη 100.

¹⁷ Οπ. π., σκέψη 100· βλ. επίσης [Bati και λοιποί κατά Τουρκίας](#) προσφυγές αριθ. 33097/96 και 57834/00 (ΕΔΔΑ, 3 Ιουνίου 2004), σκέψεις 134-137. Βλ. επίσης [Γνώμη του Επιτρόπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με ανεξάρτητη και αποτελεσματική αξιολόγηση καταγγελιών κατά της αστυνομίας](#), 12 Μαρτίου 2009, CommDH(2009)4, σ. 3· CPT, 14η Ετήσια Έκθεση (2004), σημεία 31-42.

¹⁸ [Gäfgen κατά Γερμανίας](#) (υποσημείωση 6), σκέψη 125· [Abdulsamet Yaman κατά Τουρκίας](#) προσφυγή αριθ. 32446/96 (ΕΔΔΑ, 2 Νοεμβρίου 2004), σκέψη 55.

¹⁹ [Ali και Ayşe Duran κατά Τουρκίας](#) προσφυγή αριθ. 42942/02 (ΕΔΔΑ, 8 Απριλίου 2008), σκέψεις 61 και 62. Βλ., επίσης, [Okkali κατά Τουρκίας](#) προσφυγή αριθ. 52067/99 (ΕΔΔΑ, 17 Οκτωβρίου 2006), σκέψεις 65 και 66· [MC κατά Βουλγαρίας](#) (υποσημείωση 11), σκέψη 131.

²⁰ [Jeronovičs κατά Λετονίας](#) προσφυγή αριθ. 44898/10 (ΕΔΔΑ, 5 Ιουλίου 2016), σκέψη 106.

οικείας κύρωσης, πρέπει να είναι ανάλογο προς τη σοβαρότητα της κακομεταχείρισης και να επιβεβαιώνει το αποτρεπτικό αποτέλεσμα του συστήματος.²¹

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι, σε κάθε έρευνα, τα κράτη έχουν καθήκον να λαμβάνουν κάθε εύλογο μέτρο για να αποκαλύψουν τυχόν ύπαρξη ρατσιστικού κινήτρου και να διαπιστώνουν αν ρατσιστικό ή εθνοτικό μίσος ή προκατάληψη ενδέχεται να διαδραμάτισαν ρόλο στα συμβάντα.²² Συγκεκριμένα, η μη διερεύνηση ύπαρξης δυνητικού ρατσιστικού κινήτρου σε σχέση με άσκηση αστυνομικής βίας ενδέχεται να κριθεί ότι συνιστά δυσμενή διάκριση, όπως στις αποφάσεις *Πετροπούλου-Τσακίρη κατά Ελλάδας*²³ και *Μπέκος και Κουτρόπουλος κατά Ελλάδας*.²⁴

Π. ΜΕΙΖΟΝΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ/ΤΗΝ ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δυστυχώς, η Ελλάδα δεν είναι η μόνη χώρα στην οποία καταγράφεται πρόβλημα κακομεταχείρισης. Η αλλαγή της κατάστασης προϋποθέτει κατανόηση της φύσης του προβλήματος, όπως εμφανίζεται στην Ελλάδα. Στην παρούσα ενότητα αναδεικνύονται μερικές βασικές πτυχές του προβλήματος της κακομεταχείρισης συλληφθέντων από υπαλλήλους επιβολής του νόμου στην Ελλάδα, λαμβανομένων υπόψη εκθέσεων και σχετικών πληροφοριών από διάφορους φορείς.²⁵ Πρόκειται για ενδεικτική, μη εξαντλητική, περιγραφή, η οποία παρέχεται με σκοπό τη διερεύνηση τρόπων μετριασμού του προβλήματος.

Βασανιστήρια και σχετική κακομεταχείριση από υπαλλήλους επιβολής του νόμου έχει παρατηρηθεί ότι λαμβάνει χώρα σε διάφορα πλαίσια στην Ελλάδα. Σε αυτά περιλαμβάνονται, ενδεικτικά: πρακτικές πριν από τη σύλληψη, κατά τη διάρκεια αυτής ή αμέσως μετά τη σύλληψη· σε αστυνομικά τμήματα· και στο πλαίσιο άσκησης αρμοδιοτήτων σχετικών με την μετανάστευση, ιδίως κατά την κράτηση και απέλαση.

A. Επίπτωση βασανιστηρίων/κακομεταχείρισης

Έχουν διατυπωθεί κατ' επανάληψη ανησυχίες σχετικά με τη χρήση βίας από τις αρχές κατά τη διάρκεια συλλήψεων στην Ελλάδα. Η CPT έχει καταγράψει επανειλημμένως λεπτομερείς, συνεκτικούς και συνεπείς ισχυρισμούς περί αστυνομικής βίας, συμπεριλαμβανομένων λακτισμάτων, ραπισμάτων, γρονθοκοπημάτων και κτυπημάτων με γκλομπ (καθώς και με άλλα αντικείμενα) κατά ή μετά τη σύλληψη, καθώς και λεκτική κακοποίηση και απειλές, συχνά με

²¹ *Cestaro κατά Ιταλίας* προσφυγή αριθ. 6884/11 (ΕΔΔΑ, 7 Απριλίου 2015), σκέψη 205· *Gäfgen κατά Γερμανίας* (υποσημείωση 6), σκέψη 124. Βλ., επίσης, *Κατευθυντήριες γραμμές και κείμενα αναφοράς σχετικά με την εξάλειψη της ατιμωρησίας για σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*, που εγκρίθηκαν από την Επιτροπή Υπουργών στις 30 Μαρτίου 2011 (Συμβούλιο της Ευρώπης 2011).

²² Βλ., για παράδειγμα, *Beganović κατά Κροατίας* προσφυγή αριθ. 46423/06 (ΕΔΔΑ, 25 Ιουνίου 2009), σκέψεις 93 και 94· *Πετροπούλου-Τσακίρη κατά Ελλάδας* προσφυγή αριθ. 44803/04 (ΕΔΔΑ, 6 Δεκεμβρίου 2007), σκέψη 62.

²³ *Πετροπούλου-Τσακίρη κατά Ελλάδας* (υποσημείωση 22), σκέψεις 61-66.

²⁴ *Μπέκος και Κουτρόπουλος κατά Ελλάδας* προσφυγή αριθ. 15250/02 (ΕΔΔΑ, 13 Δεκεμβρίου 2005), σκέψεις 69-75.

²⁵ Γίνεται ιδιαίτερη παραπομπή στα εξής: *Έκθεση της CPT σχετικά με την περιοδική επίσκεψη του 2013 στην Ελλάδα, από τις 4 έως τις 16 Απριλίου 2013*, 16 Οκτωβρίου 2014, CPT/Inf (2014)26 (στο εξής, «Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2013»)· *Έκθεση της CPT σχετικά με την ad hoc επίσκεψη του 2015 στην Ελλάδα, από τις 14 έως τις 23 Απριλίου 2015*, 1η Μαρτίου 2016, CPT/Inf (2016)4 (στο εξής, «Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015»)· *Έκθεση της CPT σχετικά με τις ad hoc επισκέψεις του 2016 στην Ελλάδα, από τις 13 έως τις 18 Απριλίου και από τις 19 έως τις 25 Ιουλίου 2016*, 26 Σεπτεμβρίου 2017, CPT/Inf (2017)25 (στο εξής, «Έκθεση της CPT σχετικά με τις επισκέψεις του 2016»).

ρατσιστική απόχρωση.²⁶ Παρόμοια περιστατικά ανέφερε το 2013 ο Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης.²⁷

Για παράδειγμα, στην απόφαση *Π.Γ. κατά Ελλάδας*, το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε ότι, στο πλαίσιο λεκτικού διαπληκτισμού με την αστυνομία, κατά τη διάρκεια ελέγχου ταυτότητας το 2001, ασκήθηκε αστυνομική βία κατά του προσφεύγοντος, συμπεριλαμβανομένης πρόδηλης υπερβολικής χρήσης βίας κατά τη σύλληψη και την κράτησή του, κατά παράβαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.²⁸ Παρόμοια βία έγινε δεκτό ότι ασκήθηκε στο πλαίσιο της σύλληψης του προσφεύγοντος στη «συγγενή» υπόθεση *Ζελίλωφ κατά Ελλάδας*, στην οποία διαπιστώθηκε επίσης παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.²⁹ Στην υπόθεση *Μπέκος και Κουτρόπουλος κατά Ελλάδας*, ένας εκ των προσφευγόντων περιέγραψε λεπτομερώς ότι τον χτύπησαν επανειλημμένως στην πλάτη με γκλομπ, τον ράπισαν και τον γρονθοκόπησαν, τόσο κατά τη σύλληψη όσο και στο αστυνομικό τμήμα, επίσης κατά παράβαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.³⁰

Η CPT επισήμανε ότι η κακομεταχείριση, ιδίως έναντι αλλοδαπών, με σκοπό, μεταξύ άλλων, την απόσπαση ομολογιών, φαίνεται ότι αποτελεί συχνή πρακτική στα αστυνομικά τμήματα.³¹ Κατά την CPT, νεαροί Ρομά διατρέχουν ιδιαίτερο κίνδυνο να υποβληθούν σε τέτοια κακομεταχείριση όταν είναι ύποπτοι τέλεσης εγκλήματος.³² Συμβάντα κακομεταχείρισης προκαλούν ιδιαίτερη εντύπωση σε περιπτώσεις στις οποίες άτομα προσέρχονται οικειοθελώς σε αστυνομικό τμήμα, ενίοτε για να ζητήσουν προστασία και την επιβολή του νόμου, αλλά ασκείται εναντίον τους βία. Για παράδειγμα, στην υπόθεση *Alsayed Allaham κατά Ελλάδας*,³³ το θύμα ξυλοκοπήθηκε άγρια από αστυνομικό σε αστυνομικό τμήμα στην Αθήνα, στο οποίο μετέβη για να καταγγείλει ληστεία, κατά παράβαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Στην υπόθεση *Στεφάνου κατά Ελλάδας*,³⁴ 16χρονος Ρομά εμφανίστηκε οικειοθελώς στο αστυνομικό τμήμα Αργοστολίου για να αναζητήσει τους φίλους τους, οι οποίοι είχαν συλληφθεί ως ύποπτοι κλοπής· κατά την άφιξή του, αστυνομικοί τον γρονθοκόπησαν και τον ράπισαν ώστε να ομολογήσει τη συμμετοχή του στην κλοπή, επίσης κατά παράβαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Σε σχετικό υλικό περιγράφονται αναλυτικά πολλές άλλες διαπιστώσεις και ισχυρισμοί.³⁵ Τα στοιχεία αυτά φανερώνουν ότι η κακομεταχείριση κατά τη σύλληψη και την κράτηση από την αστυνομία είναι ευρέως διαδεδομένη γεωγραφικά και δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένες περιοχές ή σε συγκεκριμένες αστυνομικές μονάδες.

Όσον αφορά την κακομεταχείριση μεταναστών, οι συμμετέχοντες στην στρογγυλή τράπεζα θα γνωρίζουν αναμφίβολα την υπόθεση *Zontul κατά Ελλάδας*, η οποία αφορούσε τον βιασμό μετανάστη με γκλομπ από λιμενικό το 2001 η οποία οδήγησε σε ομόφωνη καταδίκη της Ελλάδας για βασανιστήρια.³⁶ Δυστυχώς, όπως επισημαίνει ο Nikolaos Sitaropoulos, τέτοιες

²⁶ Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2013, σημείο 15· Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015, σημεία 15-18· Έκθεση της CPT σχετικά με τις επισκέψεις του 2016, σημεία 64-66.

²⁷ Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης, Έκθεση κατόπιν επίσκεψης στην Ελλάδα από τις 28 Ιανουαρίου έως την 1η Φεβρουαρίου 2013, 16 Απριλίου 2013, CommDH(2013)6 (στο εξής, «Έκθεση του Επιτρόπου σχετικά με την επίσκεψη του 2013»), σημεία 104-112.

²⁸ *Π.Γ. κατά Ελλάδας* προσφυγή αριθ. 2945/07 (ΕΔΔΑ, 14 Ιανουαρίου 2010).

²⁹ Βλ., επίσης *Ζελίλωφ κατά Ελλάδας* προσφυγή αριθ. 17060/03 (ΕΔΔΑ, 24 Μαΐου 2007).

³⁰ *Μπέκος και Κουτρόπουλος κατά Ελλάδας* (υποσημείωση 24).

³¹ Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015, σημείο 21.

³² Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015, σημεία 97 και 98.

³³ *Alsayed Allaham κατά Ελλάδας* προσφυγή αριθ. 25771/03 (ΕΔΔΑ, 18 Ιανουαρίου 2007).

³⁴ *Στεφάνου κατά Ελλάδας* προσφυγή αριθ. 2954/07 (ΕΔΔΑ, 22 Απριλίου 2010).

³⁵ Βλ., για παράδειγμα, Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2013, σημεία 14-18· Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015, σημεία 12-21.

³⁶ *Zontul κατά Ελλάδας* (υποσημείωση 8).

παραπομπές σε δίκη αποτελούν μόνο την κορυφή του παγόβουνου.³⁷ Ενδεικτικά, μπορούν να αναφερθούν επίσης οι ισχυρισμοί περί βασανιστηρίων που περιγράφει αναλυτικά η Pro Asyl στην υπόθεση του «υποβρυχίου» στη Χίο, η οποία αφορούσε την εικονική εκτέλεση, την προσομοίωση πνιγμού και την πρόκληση ασφυξίας σε Μαροκινό μετανάστη από δύο λιμενικούς επί σκάφους του ναυτικού κοντά στη Χίο το 2007.³⁸ Στην έκθεση του 2013 σχετικά με την Ελλάδα, ο Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης διατύπωσε τη βαθιά ανησυχία του για τις επανειλημμένες αναφορές βασανιστηρίων και σχετικής κακομεταχείρισης εκ μέρους υπαλλήλων επιβολής του νόμου, ιδίως κατά μεταναστών,³⁹ και συνέχισε να αναδεικνύει τέτοια συμβάντα κακομεταχείρισης, ως αποδέκτης σχετικών σοβαρών και επίμονων καταγγελιών, όπως οι πρόσφατες καταγγελίες για σοβαρούς ξυλοδαρμούς μεταναστών από αστυνομικούς στη Σάμο και στη Χίο.⁴⁰

Παρατηρήσεις σχετικά με επαναλαμβανόμενα περιστατικά κακομεταχείρισης μεταναστών, και όχι μόνο, έχουν διατυπωθεί, μεταξύ άλλων, από την CPT, την CAT και την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων,⁴¹ καθώς και από τον Συνήγορο του Πολίτη.⁴² Είναι αξιοσημείωτο ότι τα περιστατικά κακομεταχείρισης που προαναφέρονται αφορούν στη συντριπτική τους πλειονότητα θύματα τα οποία είναι μετανάστες καθώς και άτομα τα οποία είναι ή υπολαμβάνεται ότι είναι αλλοδαποί ή Ρομά.

B. Εθνικό δίκαιο και εφαρμογή

Το Σύνταγμα της Ελλάδας απαγορεύει «τα βασανιστήρια, οποιαδήποτε σωματική κάκωση, βλάβη υγείας ή άσκηση ψυχολογικής βίας, καθώς και κάθε άλλη προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας» (άρθρο 7, παράγραφος 2). Αναστολή της απαγόρευσης αυτής δεν επιτρέπεται ούτε σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης (άρθρο 48). Επιπλέον, υπάρχει νομοθεσία η οποία απαγορεύει τα βασανιστήρια και τη σχετική κακομεταχείριση και προβλέπει τη διερεύνηση καταγγελιών και την άσκηση ενδίκων βοηθημάτων. Ωστόσο, δυστυχώς, οι διατάξεις αυτές δεν είχαν ως αποτέλεσμα την εξάλειψη των βασανιστηρίων και της σχετικής κακομεταχείρισης, ούτε την κατάλληλη εκ μέρους της Ελλάδας εκπλήρωση των διεθνών υποχρεώσεων της να αντιμετωπίσει την εν λόγω κακομεταχείριση. Όπως επισημαίνει ο Sitaropoulos σε πειστική ανάλυση, «οι σχετικοί κανόνες και τα πρότυπα των διεθνών και ευρωπαϊκών ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν έχουν ακόμη ενσωματωθεί πλήρως στο ελληνικό νομικό, και ιδίως δικαστικό, σύστημα».⁴³ Στη συνέχεια, εξετάζονται ζητήματα που σχετίζονται με την ποινική ευθύνη και τις κυρώσεις για βασανιστήρια και σχετική κακομεταχείριση, με μηχανισμούς καταγγελίας και έρευνας και λειτουργικές εγγυήσεις.

³⁷ Nikolaos Sitaropoulos, «Migrant Ill-treatment in Greek Law Enforcement—Are the Strasbourg Court Judgments the Tip of the Iceberg?» (2017) 19(2) *European Journal of Migration and Law* 136, ιδίως σ. 156-164.

³⁸ Βλ. Pro Asyl, «*The Truth May Be Bitter But It Must Be Told*»: *The Situation of Refugees in the Aegean and the Practices of the Greek Coast Guard* (2007), σ. 10-11.

³⁹ Έκθεση του Επιτρόπου σχετικά με την επίσκεψη του 2013, σ. 3 και σημεία 103-113.

⁴⁰ Βλ. Επιστολή του Nils Muižnieks, Επιτρόπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης, προς τον κ. Σταύρο Κοντονή, υπουργό Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, και τον κ. Νικόλαο Τόσκα, αναπληρωτή υπουργό Εσωτερικών, σχετικά με κακομεταχείριση από υπαλλήλους επιβολής του νόμου, 18 Απριλίου 2017.

⁴¹ Βλ., για παράδειγμα, Έκθεση της CPT σχετικά με τις επισκέψεις του 2016, σημεία 14, 39, 53· CAT, Συμπερασματικές παρατηρήσεις σχετικά με την Ελλάδα, 27 Ιουνίου 2012, CAT/C/GRC/CO/5-6, σημείο 12· Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Συμπερασματικές παρατηρήσεις σχετικά με την Ελλάδα, 3 Δεκεμβρίου 2015, CCPR/C/GRC/CO/2, σημείο 15.

⁴² Συνήγορος του Πολίτη, Ετήσια έκθεση 2007, σ. 46-48· βλ. επίσης Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική έκθεση, Το φαινόμενο της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα και η αντιμετώπισή του, Σεπτέμβριος 2013, σ. 22-24.

⁴³ Sitaropoulos (υποσημείωση 37), σ. 163.

1. Ποινική ευθύνη και κύρωση για βασανιστήρια και εκ προθέσεως κακομεταχείριση

Ορισμός των βασανιστηρίων στον Ποινικό Κώδικα

Το έγκλημα των βασανιστηρίων και άλλων προσβολών της ανθρώπινης αξιοπρέπειας προβλέπεται στο άρθρο 137 Α του Ποινικού Κώδικα. Στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου αυτού παρατίθεται ο ορισμός των βασανιστηρίων στην Ελλάδα ως «μεθοδευμένη» πρόκληση έντονου σωματικού πόνου και άλλων παρόμοιων μορφών πόνου ή οδύνης (ή η χρήση μέσων ή ουσιών με σκοπό να καμφθεί η βούληση του θύματος). Κατά την ελληνική νομολογία, για να θεωρηθεί η πρόκληση πόνου ή οδύνης ως «μεθοδευμένη», πρέπει να υφίσταται ορισμένος βαθμός επανάληψης και διάρκειας.⁴⁴ Η Ελισάβετ Συμεωνίδου-Καστανίδου επισημαίνει ότι ο τρόπος με τον οποίο εφαρμόστηκε το στοιχείο αυτό του ορισμού ευθύνεται κατά κύριο λόγο για το γεγονός ότι η διάταξη έχει καταστεί ουσιαστικά άνευ αντικειμένου.⁴⁵ (Αξίζει να σημειωθεί ότι, κατά τη Συμεωνίδου-Καστανίδου, επιβάλλεται εναλλακτική ερμηνεία του όρου, και συγκεκριμένα ερμηνεία η οποία θα παραπέμπει σε «εκ προθέσεως» κακομεταχείριση.) Το ζήτημα αναδείχθηκε με εντυπωσιακό τρόπο στην υπόθεση *Zontul κατά Ελλάδας*: διαπιστώνοντας ότι ο βιασμός του N. Zontul από λιμενικό με τη χρήση γκλομπ συνιστούσε βασανιστήριο, το ΕΔΔΑ εξέφρασε τη λύπη του για το γεγονός ότι, παρότι η κακομεταχείριση κρίθηκε ότι συνιστά προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας (κατά το άρθρο 137Α, παράγραφος 3, του Ποινικού Κώδικα), στον κύριο δράστη επιβλήθηκε ποινή φυλάκισης με αναστολή, η οποία μετατράπηκε σε πρόστιμο ύψους 792 ευρώ. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η Ελλάδα δεν εκπλήρωσε τις υποχρεώσεις της περί κατάλληλης ποινικοποίησης και αποτροπής των βασανιστηρίων και της σχετικής κακομεταχείρισης.⁴⁶

Η CAT, η CPT και ο Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης κάλεσαν την Ελλάδα να τροποποιήσει τον ορισμό των βασανιστηρίων ώστε να τον ευθυγραμμίσει σαφώς με το άρθρο 1 της UNCAT και τη νομολογία του ΕΔΔΑ.⁴⁷ Στην απάντησή του στην προαναφερθείσα επιστολή του Απριλίου του 2017 του Επιτρόπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης, ο υπουργός Δικαιοσύνης επισήμανε ότι το ζήτημα του ορισμού των βασανιστηρίων επρόκειτο να εξεταστεί από τη νομοπαρασκευαστική επιτροπή στην οποία ανατέθηκε η μεταρρύθμιση του Ποινικού Κώδικα.

Προθεσμίες παραγραφής

Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα το οποίο σχετίζεται με την ποινική ευθύνη για βασανιστήρια και σχετική κακομεταχείριση είναι οι προθεσμίες παραγραφής που εφαρμόζονται στις σχετικές διατάξεις του Ποινικού Κώδικα (τα βασανιστήρια υπόκεινται σε 15ετή προθεσμία παραγραφής και οι άλλες προσβολές της ανθρώπινης αξιοπρέπειας σε 5ετή προθεσμία παραγραφής). Επιπλέον, η επανάληψη ποινικής διαδικασίας βάσει διαπίστωσης του ΕΔΔΑ περιορίζεται σε επανάληψη της διαδικασίας προς το συμφέρον του κατηγορουμένου.⁴⁸ Τα εμπόδια αυτά στην αποτελεσματική αποκατάσταση είναι ασυμβίβαστα προς τα διεθνή πρότυπα περί

⁴⁴ Βλ., για παράδειγμα, Λεωνίδας Κοτσάλης (επιμ.), [Ευρωπαϊκή σύμβαση δικαιωμάτων του ανθρώπου και ποινικό δίκαιο](#) (Νομική Βιβλιοθήκη 2014), σ. 97.

⁴⁵ Ελισάβετ Συμεωνίδου-Καστανίδου, «Η έννοια των βασανιστηρίων και των άλλων προσβολών της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στον Ποινικό Κώδικα» (2009) *Ποινικά Χρονικά* 3. Βλ. επίσης [Zontul κατά Ελλάδας](#) (υποσημείωση 8), σκέψεις 47-51. Επισημαίνεται επίσης η απουσία παραπομπής σε δυσμενή διάκριση στο άρθρο 137Α, παράγραφος 1, του Ποινικού Κώδικα.

⁴⁶ [Zontul κατά Ελλάδας](#) (υποσημείωση 8), σκέψεις 85-109.

⁴⁷ CAT, [Συμπερασματικές παρατηρήσεις σχετικά με την Ελλάδα](#), 27 Ιουνίου 2012, CAT/C/GRC/CO/5-6, σημείο 9· CPT, 2015, σημείο 43· [Έκθεση του Επιτρόπου σχετικά με την επίσκεψη του 2013](#), σημείο 108. Βλ. επίσης Sitaropoulos (υποσημείωση 37), σ. 153-154.

⁴⁸ Άρθρο 525, παράγραφος 1, περίπτωση 5, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

αποκατάστασης για σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και προς τις απαιτήσεις του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, ειδικότερα, όπως αναπτύχθηκαν από το ΕΔΔΑ. Το πρόβλημα συνδυάζεται με καθυστερήσεις στις έρευνες, θέμα που αναπτύσσεται παρακάτω.

Προσέκων χαρακτήρας και αποτελεσματικότητα της ποινικής κύρωσης

Επιπλέον, υπάρχουν λόγοι βαθιάς ανησυχίας όσον αφορά τον μη προσήκοντα χαρακτήρα των ποινών που επιβάλλονται για εγκλήματα βασανιστηρίων και σχετικής κακομεταχείρισης. Στην απόφαση *Zontul κατά Ελλάδας*, η ποινή φυλάκισης έξι μηνών με αναστολή, η οποία μετατράπηκε σε πρόστιμο 792 ευρώ, κρίθηκε προδήλως δυσανάλογη προς τη σοβαρότητα της κακομεταχείρισης στην οποία είχε υποβληθεί το θύμα και ότι, επομένως, δεν ήταν δυνατόν να λειτουργήσει ως προσήκον αποτρεπτικό μέτρο ούτε ως κατάλληλη μορφή αποκατάστασης.⁴⁹

Σημαντική διάσταση του ζητήματος αυτού δημιουργήθηκε με την πρόσφατη νομοθετική μεταρρύθμιση με στόχο την αποσυμφόρηση των ελληνικών φυλακών μέσω της τροποποίησης του άρθρου 82 του Ποινικού Κώδικα και της διεύρυνσης του δυνατότητας μετατροπής ποινών φυλάκισης (έως πέντε ετών) σε πρόστιμα και κοινωνική εργασία.⁵⁰ Στη μόνη υπόθεση στην οποία αστυνομικός κρίθηκε ένοχος για το έγκλημα των βασανιστηρίων με χρήση ηλεκτροσόκ σε δύο νεαρούς άνδρες, η επιβολή ποινής φυλάκισης έξι ετών μειώθηκε στην κατ' έφεση δίκη σε ποινή πέντε ετών φυλάκισης, η οποία με τη σειρά της μετατράπηκε σε πρόστιμο ύψους 5 ευρώ ημερησίως, πληρωτέο σε 36 μηνιαίες δόσεις.⁵¹ Αυτό συνέβη παρά τη διάταξη του άρθρου 137B του Ποινικού Κώδικα περί επιβολής ελάχιστων ποινών φυλάκισης δέκα ετών σε περιπτώσεις χρήσης τρόπων συστηματικού βασανισμού όπως ηλεκτροσόκ,⁵² λόγω της εφαρμογής πολύπλοκου συνόλου κανόνων, συμπεριλαμβανομένων κανόνων περί ελαφρυντικών περιστάσεων και των πρόσφατων τροποποιήσεων. Το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε πρόσφατα επί της υπόθεσης *Σιδηρόπουλος και Παπακώστας κατά Ελλάδας* και διαπίστωσε ότι η επιεικής κύρωση η οποία επιβλήθηκε στον αστυνομικό υπήρξε προδήλως δυσανάλογη λαμβανομένης υπόψη της σοβαρότητας της κακομεταχείρισης των θυμάτων.⁵³

Η ποινική μεταχείριση του δράστη στην προαναφερόμενη υπόθεση καταδεικνύει ότι, αντίθετα με την νομολογία του ΕΔΔΑ, δεν διασφαλίζεται η επιβολή κυρώσεων αντίστοιχων με το έγκλημα της κακομεταχείρισης κρατουμένων από όργανα επιβολής του νόμου. Επιπλέον, η μη επιβολή κατάλληλης κύρωσης για βασανιστήρια ή κακομεταχείριση συνεπάγεται ότι οι υπάλληλοι επιβολής του νόμου μπορεί να ενεργούν θεωρώντας ότι δεν θα κληθούν να λογοδοτήσουν εάν κακομεταχειρίζονται κάποιον,⁵⁴ και τούτο αυξάνει την πιθανότητα κακομεταχείρισης κατ' επανάληψη. Το πρόβλημα της μετατροπής των ποινών φυλάκισης σε πρόστιμα σε υποθέσεις βασανιστηρίων επισημαίνεται στην προαναφερθείσα επιστολή του Απριλίου του 2017 του Επιτρόπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ο υπουργός Δικαιοσύνης απάντησε ότι συμερίζεται τις ανησυχίες του Επιτρόπου και ότι το θέμα θα εξεταστεί.

Επισημαίνεται ότι οι υποθέσεις βασανιστηρίων ή σχετικής κακομεταχείρισης οι οποίες καταλήγουν στη διαπίστωση ύπαρξης ποινικής ευθύνης και επιβολής (σε μεγάλο βαθμό ακατάλληλων) κυρώσεων αντιπροσωπεύουν μικρό μόνο μέρος των αναφερόμενων

⁴⁹ [Zontul κατά Ελλάδας](#) (υποσημείωση 8), σκέψεις 107-109.

⁵⁰ Βλ., για παράδειγμα, Ν. 3904/2010 και Ν. 4093/2012.

⁵¹ Απόφαση Μικτού Ορκωτού Εφετείου Αθηνών 80, 81, 82/2014, 14 Φεβρουαρίου 2014. Βλ. ανάλυση της υπόθεσης στο Greek Helsinki Monitor et al., [Contribution to the List of Issues prior to the Submission of the Periodic Report of Greece](#) (2014), σ. 2.

⁵² Βλ. επίσης [Sarwari και λοιποί κατά Ελλάδας](#) προσφυγή αριθ. 38089/12.

⁵³ [Σιδηρόπουλος και Παπακώστας κατά Ελλάδας](#) προσφυγή αριθ. 33349/10 (ΕΔΔΑ, 25 Ιανουαρίου 2018), σκέψη 96.

⁵⁴ Αυτό τονίζεται στην [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2013](#), σημείο 14.

περιστατικών, το οποίο με τη σειρά του είναι πιθανό να αντικατοπτρίζει μέρος μόνο των πραγματικών περιστατικών κακομεταχείρισης, μεταξύ άλλων, λόγω διάφορων εμποδίων και άλλων παραγόντων που εμποδίζουν ή αποθαρρύνουν τα άτομα που υπέστησαν κακομεταχείριση να υποβάλουν καταγγελία.⁵⁵

2. Μηχανισμοί καταγγελίας και έρευνας

Έχει επισημανθεί συχνά ότι οι ελληνικές αρχές δεν ανταποκρίνονται κατάλληλα στην υποχρέωση διερεύνησης των ισχυρισμών περί βασανιστηρίων ή άλλης εκ προθέσεως κακομεταχείρισης από υπαλλήλους του κράτους. Επί του παρόντος, οι ερευνητικές μέθοδοι περιλαμβάνουν πειθαρχική (καλούμενη επίσης «διοικητική») διαδικασία και ποινική διαδικασία, καθώς και τον νέο Εθνικό Μηχανισμό Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, ο οποίος ενσωματώθηκε στην υπηρεσία του Συνηγόρου του Πολίτη και λειτουργεί από τον Ιούνιο του 2017.

Διοικητική διαδικασία

Η διοικητική διαδικασία για τη διερεύνηση ισχυρισμού κακομεταχείρισης μπορεί να κινηθεί αυτεπαγγέλτως και να διεξαχθεί από την τοπική αστυνομική υπηρεσία στην οποία υπάγεται ο ύποπτος για κακομεταχείριση αστυνομικός, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία και συγκεκριμένα τον Πειθαρχικό Κώδικα του 2008.⁵⁶ Οι περισσότερες έρευνες διεξάγονται, σε πρώτο βαθμό, ως προκαταρκτική διοικητική εξέταση, κατόπιν έγγραφης καταγγελίας, και με απόφαση ανώτερου του εγκαλούμενου υπαλλήλου επιβολής του νόμου. Η προκαταρκτική διοικητική εξέταση διεξάγεται συνήθως από τον ανώτερο αξιωματικό ή από άλλον ανώτερο αξιωματικό που ορίζεται από αυτόν.

Σε μερικές περιπτώσεις, διεξάγεται πιο τυποποιημένη μορφή εξέτασης, η ένορκη διοικητική εξέταση, επειδή υπάρχουν σαφείς ενδείξεις περί ενδεχόμενης τέλεσης σοβαρού πειθαρχικού παραπτώματος. Ο νόμος προβλέπει ότι η διεξαγωγή της εξέτασης αυτής ανατίθεται υποχρεωτικά σε αστυνομικούς διαφορετικής υπηρεσίας σε περιπτώσεις ισχυρισμών «βασανιστηρίων και άλλων προσβολών της ανθρώπινης αξιοπρέπειας» κατά την έννοια του άρθρου 137Α του Ποινικού Κώδικα.⁵⁷ Ωστόσο, η CPT παρατήρησε ότι, στην πράξη, σχετικές έρευνες μπορεί να εξακολουθούν να ανατίθενται σε αστυνομικό της ίδιας υπηρεσίας με τον ύποπτο για κακομεταχείριση αστυνομικό.⁵⁸ Επιπλέον, ο UNSRT τόνισε ότι οι ένορκες διοικητικές εξετάσεις είναι κυρίως προσανατολισμένες στην προστασία των δικαιωμάτων του εγκαλούμενου αστυνομικού.⁵⁹

Ποινική διαδικασία

Κανονικά η ποινική διαδικασία κινείται με εντολή του αρμόδιου εισαγγελέα κατόπιν αιτήματος των αστυνομικών προανακριτικών υπαλλήλων ή αυτεπαγγέλτως. Μπορεί να διεξάγεται παράλληλα με τη διοικητική διαδικασία. Εάν η διοικητική εξέταση καταλήξει στο συμπέρασμα

⁵⁵ Βλ., για παράδειγμα, [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημεία 25 και 26. Βλ. επίσης [Έκθεση του Ειδικού Εισηγητή για τα βασανιστήρια και κάθε άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία Manfred Nowak σχετικά με την αποστολή του στην Ελλάδα](#), 21 Απριλίου 2011, UN doc. A/HRC/16/52/Add.4, σημείο 36.

⁵⁶ Βλ. [Πειθαρχικός Κώδικας](#), ο οποίος εγκρίθηκε με το Π.Δ. 120/2008 περί Πειθαρχικού Δικαίου Αστυνομικού Προσωπικού.

⁵⁷ Άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο γ), και άρθρο 26, παράγραφος 4, του [Πειθαρχικού Κώδικα](#), όπ. π.

⁵⁸ [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημείο 27.

⁵⁹ [UNSRT, Έκθεση σχετικά με την Ελλάδα](#), 2011 (υποσημείωση 55), σημείο 15.

ότι ο ύποπτος για κακομεταχείριση αστυνομικός τέλεσε αξιόποινη πράξη, ο φάκελος πρέπει να διαβιβαστεί στον εισαγγελέα.⁶⁰ Εάν ο εισαγγελέας κρίνει ότι υπάρχουν αρκετά αποδεικτικά στοιχεία για να προχωρήσει, μπορεί να διατάξει προανάκριση, η οποία διεξάγεται υπό την εποπτεία του από δικαστικό ή αξιωματικό της αστυνομίας.⁶¹ Εναλλακτικά, ο εισαγγελέας μπορεί να διατάξει τη διεξαγωγή κύριας ανάκρισης από ανακριτή. Εάν ο εισαγγελέας δεν προχωρήσει στην έρευνα ή εάν η ποινική καταγγελία απορριφθεί ως αβάσιμη, ο καταγγέλλων μπορεί να προσφύγει ενώπιον του εισαγγελέα εφετών.⁶²

3. Σημαντικές αδυναμίες εντοπισθείσες στις έρευνες

Αρκετές από τις αποφάσεις της ομάδας *Μακαρατζής*, οι οποίες αποτελούν αντικείμενο εποπτείας από την Επιτροπή Υπουργών, φανερώνουν επανειλημμένη παράβαση του καθήκοντος διεξαγωγής αποτελεσματικής έρευνας βάσει του άρθρου 2 (δικαίωμα στη ζωή) και του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.⁶³ Στην παρούσα ενότητα, παρατίθενται μερικές από τις σημαντικές αδυναμίες που προκύπτουν στο πλαίσιο των ερευνών.

Υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας

Η υπερβολική διάρκεια της σχετικής διαδικασίας έχει αναδειχθεί κατ' επανάληψη. Η CPT έχει επισημάνει «την έλλειψη αμεσότητας και ταχύτητας κατά τη διεξαγωγή ερευνών και τον παθητικό ρόλο των εισαγγελικών ή δικαστικών αρχών όσον αφορά την κίνηση έρευνας σχετικά με ισχυρισμούς περί κακομεταχείρισης»,⁶⁴ κατά παράβαση των απαιτήσεων του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Το ζήτημα μπορεί να θεωρηθεί ότι εντάσσεται στις «μακροχρόνιες, σοβαρές αδυναμίες όσον αφορά τις υπερβολικά μακρές δικαστικές διαδικασίες οι οποίες εμποδίζουν την πρόσβαση κάθε προσώπου στη δικαιοσύνη και την αποτελεσματική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του», όπως επισήμανε ο Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης το 2013.⁶⁵ Αξίζει να σημειωθεί ότι στις υποθέσεις *Π.Γ. κατά Ελλάδας* και *Στεφάνου κατά Ελλάδας*, οι προσφεύγοντες μπόρεσαν να αποδείξουν όχι μόνο ότι είχαν υποστεί αστυνομική βία κατά παράβαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, αλλά και ότι η υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας συνιστούσε παράβαση του δικαιώματός τους στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης κατά την έννοια του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ.⁶⁶ Η CPT επισήμανε ότι το σύστημα, ως είχε το 2015, «χαρακτηριζόταν από συστημικές αδυναμίες των αστυνομικών και των δικαστικών αρχών να διεξαγάγουν ταχείες, διεξοδικές, ανεξάρτητες και αμερόληπτες έρευνες, με στόχο την προσαγωγή στη δικαιοσύνη των δραστών πράξεων κακομεταχείρισης»,⁶⁷

⁶⁰ Άρθρο 37, παράγραφοι 2 και 3, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

⁶¹ Αυτός μπορεί να διαβιβάζει την έρευνα στη Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων (ΔΕΥ) της Ελληνικής Αστυνομίας.

⁶² [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημείο 31.

⁶³ Βλ., για παράδειγμα, τις ακόλουθες υποθέσεις: [Μπέκος και Κουτρόπουλος κατά Ελλάδας](#) (υποσημείωση 24) (σκέψεις 53-55)· [Ζελίλωφ κατά Ελλάδας](#) προσφυγή αριθ. 17060/03 (ΕΔΔΑ, 24 Μαΐου 2007) (σκέψεις 54-64)· [Π.Γ. κατά Ελλάδας](#) (υποσημείωση 28) (σκέψεις 41-51)· [Zontul κατά Ελλάδας](#) (υποσημείωση 8) (σκέψεις 94-114). Επιπλέον, συναφώς, ορισμένες υποθέσεις εκκρεμούν ενώπιον του ΕΔΔΑ, όπως [Κούτρα και Κατζάκη κατά Ελλάδας](#) προσφυγή αριθ. 459/16. Βλ., επίσης, υποθέσεις στις οποίες διαπιστώθηκε παράβαση του καθήκοντος έρευνας κατά την έννοια του άρθρου 2 της ΕΣΔΑ, όπως: [Μακαρατζής κατά Ελλάδας](#) προσφυγή αριθ. 50385/99 (ΕΔΔΑ, 20 Δεκεμβρίου 2004) (σκέψεις 73-79)· [Καραγιαννόπουλος κατά Ελλάδας](#) προσφυγή αριθ. 27850/03 (ΕΔΔΑ, 21 Ιουνίου 2007) (σκέψεις 65-71)· [Celniku κατά Ελλάδας](#) προσφυγή αριθ. 21449/04 (ΕΔΔΑ, 5 Ιουλίου 2007) (σκέψεις 60-70).

⁶⁴ [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημείο 24. Βλ. επίσης [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2013](#), σημεία 20-23.

⁶⁵ [Έκθεση του Επιτρόπου σχετικά με την επίσκεψη του 2013](#), σημείο 100.

⁶⁶ [Π.Γ. κατά Ελλάδας](#) (υποσημείωση 28), σκέψεις 54-60· [Στεφάνου κατά Ελλάδας](#) (υποσημείωση 34), σκέψεις 65-69.

⁶⁷ [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημείο 24.

τονίζοντας ότι οι καθυστερήσεις εντάσσονται στις ευρύτερες και διάχυτες ανεπάρκειες της διαδικασίας έρευνας και αποκατάστασης.

Ζητήματα επιμέλειας κατά τη συγκέντρωση και την αξιολόγηση των αποδείξεων και συμμετοχής των θυμάτων στη διαδικασία

Διαπιστώθηκε συχνά ότι οι έρευνες σε υποθέσεις κακομεταχείρισης όχι μόνο δεν είναι ταχείες, αλλά ότι διενεργούνται χωρίς την επιβαλλόμενη επιμέλεια και διεξοδικότητα, ιδίως όσον αφορά στη συγκέντρωση και στην αξιολόγηση των αποδείξεων, καθώς και στη συμμετοχή των θυμάτων. Εκτός από πολλές άλλες υποθέσεις που περιγράφονται σε άλλα σημεία στην ενότητα Π.Β.3, οι υποθέσεις *Καλαμιώτης κατά Ελλάδα* και *Κατσαρής κατά Ελλάδα* τις οποίες εξέτασε η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναδεικνύουν πολλαπλές παραλείψεις και παρέχουν διαφωτιστικά στοιχεία σχετικά με την επιμέλεια που επιδεικνύεται στις εν λόγω έρευνες και με και την αποτελεσματικότητά τους

Η υπόθεση *Καλαμιώτης κατά Ελλάδα* αφορούσε στην απόρριψη καταγγελίας περί κακομεταχείρισης που είχε υποβληθεί από Ρομά, κατόπιν διαδικασίας στην οποία δεν του επιτράπηκε να συμμετάσχει και στην οποία η δήλωση του εγκαλούμενου αστυνομικού διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο. Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έκρινε την έρευνα αυτή αναποτελεσματική και αντίθετη προς το άρθρο 7 του ICCPR.⁶⁸ Στην υπόθεση *Κατσαρής κατά Ελλάδα*, διαδοχικές ανεπάρκειες στη διερεύνηση καταγγελίας περί κακομεταχείρισης Ρομά από την αστυνομία –όπως μη διενέργεια ιατροδικαστικής εξέτασης και υπερβολικά μακροχρόνιες προκαταρκτικές εξετάσεις– στοιχειοθέτησαν τη δυσμενή διάκριση εκ μέρους των αρχών, με αποτέλεσμα πολλαπλές παραβάσεις του ICCPR.⁶⁹ Όσον αφορά στη συμμετοχή του θύματος, η υπόθεση *Zontul κατά Ελλάδα* είναι επίσης ενδεικτική: το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε ότι οι ελληνικές αρχές παρέβησαν το καθήκον τους να ενημερώσουν το θύμα, το οποίο ζούσε στο εξωτερικό, σχετικά με σημαντικές εξελίξεις στην διαδικασία ενώπιον των εθνικών δικαστικών αρχών, με αποτέλεσμα αυτό να μην μπορέσει να ασκήσει τα δικαιώματά του ως πολιτικός ενάγοντος και να αξιώσει αποζημίωση.⁷⁰

Ανεξαρτησία των διοικητικών οργάνων που συμμετέχουν στις έρευνες

Οι δύο μέθοδοι έρευνας, ήτοι της διοικητικής και της ποινικής διαδικασίας, δεν διασφαλίζουν πάντοτε ότι η κίνηση και η πρόοδος των ερευνών διαχωρίζονται επαρκώς από τους εμπλεκόμενους αστυνομικούς. Ο Πειθαρχικός Κώδικας δεν προβλέπει την υποχρεωτική θέση σε αργία των αστυνομικών που φέρονται ως δράστες κακομεταχείρισης, εν αναμονή της έκβασης της εναντίον τους διοικητικής ή ποινικής διαδικασίας.⁷¹ Αυτό αντιβαίνει στη νομολογία του ΕΔΔΑ και ενέχει κίνδυνο διάπραξης όμοιων εγκλημάτων ή παρακώλυσης της έρευνας.⁷² Επιπλέον, ο αποφασιστικός ρόλος που ενδέχεται να διαδραματίσουν μέλη της αστυνομίας, συμπεριλαμβανομένης της Διεύθυνσης Εσωτερικών Υποθέσεων (ΔΕΥ), δεν εγγυάται την απαιτούμενη ανεξαρτησία.

Ανησυχίες όσον αφορά στην ανεξαρτησία ανακύπτουν όχι μόνο για νομικούς λόγους, αλλά και για πραγματικούς λόγους, ιδίως στο μέτρο που, σε ορισμένες υποθέσεις και σε διάφορα στάδια

⁶⁸ [Καλαμιώτης κατά Ελλάδα](#), CCPR/C/93/D/1486/2006 (Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 5 Αυγούστου 2008), σημεία 7.2-7.3.

⁶⁹ [Κατσαρής κατά Ελλάδα](#), CCPR/C/105/D/1558/2007 (Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 30 Αυγούστου 2012).

⁷⁰ [Zontul κατά Ελλάδα](#) (υποσημείωση 8), σκέψεις 110-113.

⁷¹ Άρθρο 5, παράγραφος 3, του [Πειθαρχικού Κώδικα](#) (υποσημείωση 56).

⁷² [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημεία 27 και 28. Βλ. [Gäfgen κατά Γερμανίας](#) (υποσημείωση 6), σκέψη 125· [Yaman κατά Τουρκίας](#) (υποσημείωση 18), σκέψη 55.

της διαδικασίας, φαίνεται να αποδίδεται μεγαλύτερη βαρύτητα στις καταθέσεις των κατηγορούμενων αστυνομικών, παραλείπεται αδικαιολόγητα η λήψη σημαντικών καταθέσεων ή αξιόπιστοι ισχυρισμοί απορρίπτονται με συνοπτικές διαδικασίες.⁷³ Οι ανησυχίες αυτές οδήγησαν στη διατύπωση επαναλαμβανόμενων συστάσεων από την CPT, μεταξύ άλλων, σχετικά με τη θέσπιση πλήρως ανεξάρτητου και αποτελεσματικού μηχανισμού καταγγελιών κατά της αστυνομίας.⁷⁴

Επάρκεια της αντιμετώπισης εκ μέρους των εισαγγελικών και δικαστικών αρχών

Από την νομολογία και από άλλα στοιχεία προκύπτει επίσης ότι η ανταπόκριση των εισαγγελικών και δικαστικών αρχών σε καλά τεκμηριωμένες υποθέσεις βασανιστηρίων ή σχετικής κακομεταχείρισης δεν είναι επαρκώς σθεναρή. Αυτό προκύπτει σαφώς από υποθέσεις όπως οι *Καλαμιώτης* και *Κατσαρής*, οι οποίες περιγράφονται ανωτέρω, καθώς και από υποθέσεις όπως οι *Zontul*,⁷⁵ *Σιδηρόπουλος και Παπακώστας*,⁷⁶ *Sarwari*,⁷⁷ καθώς και από την υπόθεση του «υποβρυχίου» στη Χίο. Ενδεικτικά, στην υπόθεση του «υποβρυχίου» στη Χίο, οι δύο λιμενικοί, εκ των οποίων ένας καταδικάστηκε αρχικά για συνέργεια σε διακεκριμένη μορφή βασανιστηρίων και ο άλλος για διακεκριμένη μορφή βασανιστηρίων (σε ποινές φυλάκισης τριών και έξι ετών, αντίστοιχα, οι οποίες ανεστάλησαν), απαλλάχθηκαν στην κατ' έφεση δίκη, ενώ αναφέρθηκε ότι ο εισαγγελέας επισήμανε ότι δεν μπορεί να έλαβαν χώρα βασανιστήρια, καθώς δεν υπήρχαν αποδείξεις ότι οι λιμενικοί είχαν εκπαιδευτεί σε μεθόδους βασανιστηρίων.⁷⁸ Ο Sitaropoulos κάνει λόγο για «ωμότητα» απέναντι στην κακομεταχείριση στα υψηλότερα κλιμάκια της δικαστικής εξουσίας.⁷⁹ Αυτό αποδεικνύεται από την αδυναμία του Αρείου Πάγου να λάβει υπόψη σε ποινική υπόθεση τους ισχυρισμούς του κατηγορουμένου ότι η ομολογία του στην αστυνομία εξασφαλίστηκε μέσω κακομεταχείρισης, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης φάλαγγας, κατά την ανάκρισή του, με αποτέλεσμα την καταδίκη της Ελλάδας από την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.⁸⁰

Το 2015, η CPT αναφέρθηκε σε σημαντικές ανεπάρκειες στις έρευνες καταγγελιών περί κακοποίησης. Η CPT επικεντρώθηκε σε 34 υποθέσεις καταγγελλόμενων κακομεταχείρισης τις οποίες είχε διερευνήσει η Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων (ΔΕΥ) της Ελληνικής Αστυνομίας και παραπέμπει στην εισαγγελική αρχή για περαιτέρω μέτρα, τις οποίες η ΔΕΥ υπενθύμισε στην εισαγγελική αρχή με επιστολή της 16ης Απριλίου 2014.⁸¹ Η CPT ανέδειξε δύο χαρακτηριστικές υποθέσεις. Στην πρώτη υπόθεση, ο αρμόδιος εισαγγελέας κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν υπήρχαν αποδεικτικά στοιχεία που να τεκμηριώνουν την καταγγελία υπερβολικής χρήσης βίας κατά τη σύλληψη και κακομεταχείρισης κατά την κράτηση, παρά α) τις ενοχοποιητικές εικόνες που κατέγραψε τηλεόραση κλειστού κυκλώματος, στοιχείο το οποίο

⁷³ Βλ., για παράδειγμα, [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημεία 27-29, 31-40· [Ζελίλωφ κατά Ελλάδα](#) (υποσημείωση 29), σκέψεις 59-63· [Π.Γ. κατά Ελλάδα](#) (υποσημείωση 28), σκέψεις 45-50· [Μπέκος και Κουτρόπουλος κατά Ελλάδα](#) (υποσημείωση 24), σκέψεις 53-54· [Zontul κατά Ελλάδα](#) (υποσημείωση 8), σκέψη 101.

⁷⁴ Βλ., για παράδειγμα, [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημείο 30· [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2013](#), σημείο 14.

⁷⁵ [Zontul κατά Ελλάδα](#) (υποσημείωση 8), σκέψεις 106-109.

⁷⁶ Βλ. υποσημείωση 53 ανωτέρω.

⁷⁷ [Sarwari και λοιποί κατά Ελλάδα](#) προσφυγή αριθ. 38089/12. Βλ. το [Δελτίο Τύπου](#) σχετικά με την εγχώρια διαδικασία της Ομάδας Δικηγόρων για τα δικαιώματα προσφύγων και μεταναστών, 23 Μαρτίου 2012.

⁷⁸ Ελένη Ρουσιά, [«Αθώωθηκαν οι λιμενικοί που δικάζονταν για βασανισμό»](#), *Αυγή*, 7 Νοεμβρίου 2014· Damian Mac Con Uladh, [«“Why did you annoy them?” Coastguard officials acquitted of torture convictions»](#), 12 Νοεμβρίου 2014.

⁷⁹ Sitaropoulos (υποσημείωση 37), σ. 159.

⁸⁰ [Κουϊδης κατά Ελλάδα](#), CCPR/C/86/D/1070/2002 (Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 26 Απριλίου 2006): παράβαση του άρθρου 14, παράγραφος 3, στοιχείο ζ), του ICCPR.

⁸¹ [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημείο 33.

υποδείκνυε επίσης εκφοβισμό μαρτύρων, και β) την επιβεβαιωτική της καταγγελίας ιατρική έκθεση. Περαιτέρω κατά την CPT ο αρμόδιος εισαγγελέας δεν ανέκρινε τους μάρτυρες ή τους εμπλεκόμενους στο συμβάν αστυνομικούς, πριν απορρίψει την καταγγελία.⁸² Στη δεύτερη περίπτωση, η οποία αφορούσε πολύ συγκεκριμένους ισχυρισμούς περί επίθεσης από αστυνομικούς, μεταξύ άλλων με τη χρήση «συσκευής ηλεκτροσόκ», ο εισαγγελέας αγνόησε τα πορίσματα ιατρικής εξέτασης περί υπονοιών κακώσεων και απέρριψε τις καταγγελίες ως προδήλως αβάσιμες, χαρακτηρίζοντας τους ισχυρισμούς «ψευδείς».⁸³ Η CPT έκρινε ότι ο χειρισμός του εισαγγελέα ήταν «προδήλως ανεπαρκής» και ότι προκάλεσε «σοβαρές ανησυχίες σχετικά με τη δέσμευση των ελληνικών αρχών να καταπολεμήσουν την ατιμωρησία στους κόλπους της Ελληνικής Αστυνομίας».⁸⁴ Το 2016, η CPT επισήμανε ότι δεν παρασχέθηκε καμία ενημέρωση σχετικά με τις 34 υποθέσεις που αναδείχθηκαν στην επιστολή της ΔΕΥ του 2014 προς την εισαγγελική αρχή.⁸⁵

Καταλληλότητα των κυρώσεων

Υποθέσεις όπως οι προπαρατεθείσες αποδεικνύουν ότι η έλλειψη αξιοπιστίας τείνει να επεκτείνεται στο σύνολο της διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένης της ποινικής διαδικασίας, αφού οι ποινές που τελικά επιβάλλονται για αξιόποινες πράξεις που συνιστούν βασανιστήρια ή άλλη κακομεταχείριση είναι προδήλως δυσανάλογες με τη βαρύτητα των πράξεων και ανεπαρκώς αποτρεπτικές (βλ. μερικά ακόμη παραδείγματα στην ενότητα II.B.1 ανωτέρω). Την ακαταλληλότητα των ποινικών κυρώσεων συμπληρώνει η ακαταλληλότητα των πειθαρχικών κυρώσεων. Για παράδειγμα, στην υπόθεση *Σιδηρόπουλος και Παπακώστας κατά Ελλάδας*, το ΕΔΔΑ επισήμανε ότι ο αστυνομικός που είχε υποβάλει σε βασανιστήρια δύο νεαρούς άνδρες δεν είχε στην πράξη ποτέ υποστεί τις συνέπειες των πράξεών του ως αστυνομικού, καθώς αποχώρησε από τη δύναμη της αστυνομίας οικειοθελώς, αφού υπηρέτησε για άλλα οκτώ χρόνια μετά το συμβάν και μάλιστα προάχθηκε. Η πειθαρχική διαδικασία δεν ήταν δυνατόν να επαναληφθεί μετά την ολοκλήρωση της ποινικής διαδικασίας, καθώς ο αστυνομικός είχε αποχωρήσει από την αστυνομία. Αυτό οδήγησε το ΕΔΔΑ στη διαπίστωση ότι στην υπόθεση αυτή, τόσο σε επίπεδο ποινικής όσο και σε επίπεδο πειθαρχικής διαδικασίας δεν επιδείχθηκε η δέουσα επιμέλεια, με αποτέλεσμα οι επιβληθείσες κυρώσεις να μην έχουν το αναγκαίο αποτρεπτικό αποτέλεσμα, ώστε να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική πρόληψη των βασανιστηρίων.⁸⁶

Τελικώς, οι ανεπάρκειες αυτές οδηγούν σε ατιμωρησία. Το μήνυμα που αναδεικνύεται είναι ότι οι υπάλληλοι επιβολής του νόμου που κακομεταχειρίζονται πρόσωπα που τελούν υπό τον έλεγχό τους μπορεί να μην λογοδοτήσουν ή, πάντως, δεν αντιμετωπίζουν κυρώσεις ανάλογες με την βαρύτητα των πράξεών τους. Επομένως, δεν υπάρχει αποτελεσματική αποκατάσταση ούτε αποτελεσματική αποτροπή· τα θύματα αποθαρρύνονται να καταγγείλουν τις πράξεις και εν γένει το σύστημα δεν λειτουργεί αποτελεσματικά ώστε να αντιμετωπίσει με συγκεκριμένο τρόπο την επανάληψη των πράξεων κακομεταχείρισης.

⁸² [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημείο 38.

⁸³ [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημεία 34-36.

⁸⁴ [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημεία 37, 39.

⁸⁵ [Έκθεση της CPT σχετικά με τις επισκέψεις του 2016](#), σημείο 67. Στην απάντησή της, η ελληνική κυβέρνηση κάλεσε την CPT να επικοινωνήσει με το υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για πλήρεις απαντήσεις: [Απάντηση της Ελληνικής Κυβέρνησης στην έκθεση της CPT σχετικά με τις επισκέψεις της στην Ελλάδα](#), 26 Σεπτεμβρίου 2017, CPT/Inf (2017)26, σ. 18.

⁸⁶ [Σιδηρόπουλος και Παπακώστας κατά Ελλάδας](#) (υποσημείωση 53), σκέψεις 89-100.

4. Πρόσφατες εξελίξεις με στόχο τη θέσπιση αποτελεσματικού μηχανισμού καταγγελιών

Ο Ν. 4443/2016 θέσπισε τον Εθνικό Μηχανισμό Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, ο οποίος ενσωματώθηκε στην υπηρεσία του Συνηγόρου του Πολίτη και καλύπτει όλους τους υπαλλήλους των σωμάτων ασφαλείας και των καταστημάτων κράτησης. Η αρμοδιότητα του νέου μηχανισμού (σε λειτουργία από τον Ιούνιο του 2017) περιλαμβάνει τη συλλογή, την καταγραφή, την αξιολόγηση και την περαιτέρω προώθηση στις αρμόδιες υπηρεσίες καταγγελιών σχετικών με βασανιστήρια και άλλες προσβολές της ανθρώπινης αξιοπρέπειας κατά την έννοια του άρθρου 137Α του Ποινικού Κώδικα, καθώς και άλλες μορφές παράνομης συμπεριφοράς, συμπεριλαμβανομένης δυσμενούς διάκρισης. Ο Συνήγορος του Πολίτη αξιολογεί όλες τις υποβαλλόμενες καταγγελίες οι οποίες εμπίπτουν στην ειδική αρμοδιότητά του και αποφασίζει εάν θα τις διερευνήσει ο ίδιος ή θα τις διαβιβάσει στο αρμόδιο πειθαρχικό όργανο. Κατά τη διεξαγωγή της έρευνάς του, ο Συνήγορος του Πολίτη δύναται να εξασφαλίσει πληροφορίες ή έγγραφα σχετικά με την υπόθεση, εκτός εάν αυτά έχουν χαρακτηριστεί απόρρητα για λόγους εθνικής άμυνας, κρατικής ασφάλειας ή διεθνών σχέσεων. Επιπλέον, ο Συνήγορος του Πολίτη δύναται να λαμβάνει καταθέσεις μαρτύρων, να διενεργεί επιτόπιες έρευνες και να παραγγέλλει εκθέσεις από εμπειρογνώμονες. Η εφαρμογή των πορισμάτων του Συνηγόρου του Πολίτη δεν είναι υποχρεωτική, αλλά το πειθαρχικό όργανο στο οποίο διαβιβάζεται η υπόθεση οφείλει να αιτιολογήσει συγκεκριμένα κάθε παρέκκλιση από αυτά.⁸⁷

Ο Συνήγορος του Πολίτη εξουσιοδοτείται επίσης να ζητεί την εκ νέου κίνηση διοικητικής εξέτασης σε περιπτώσεις στις οποίες το ΕΔΔΑ έκρινε την αρχική έρευνα αναποτελεσματική.⁸⁸ Αυτό συνέβη πρόσφατα σε σχέση με την υπόθεση *Zontul κατά Ελλάδα*.⁸⁹ Σύμφωνα με την έκθεση σχετικά με την *Κατάσταση εκτέλεσης* που εκπόνησε η Επιτροπή Υπουργών, κατά τη διάρκεια των δύο πρώτων μηνών λειτουργίας του, ο Εθνικός Μηχανισμός έλαβε 34 καταγγελίες κατά αστυνομικών, εκ των οποίων τέσσερις υποβλήθηκαν άμεσα από άτομα φερόμενα ως θύματα. 29 καταγγελίες διαβιβάστηκαν από την αστυνομία· μία αφορούσε απόφαση του ΕΔΔΑ· έξι υποθέσεις δεν ενέπιπταν στην αρμοδιότητα του Συνηγόρου του Πολίτη. Σε δύο περιπτώσεις, ο Συνήγορος του Πολίτη αποφάσισε να διενεργήσει την έρευνα ο ίδιος, ενώ οι υπόλοιπες υποθέσεις διαβιβάστηκαν στο αρμόδιο πειθαρχικό όργανο.⁹⁰

Δεν είναι ακόμη γνωστό με ποιον τρόπο το έργο του Συνηγόρου του Πολίτη, υπό την ιδιότητά του ως Εθνικού Μηχανισμού, μπορεί να αντιμετωπίσει τα εντοπισθέντα προβλήματα. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν σοβαροί λόγοι ανησυχίας σε σχέση με αρκετά θέματα, όπως:

- ο η αποτελεσματικότητα του μηχανισμού: τα πορίσματα και οι συστάσεις του δεν έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα και δεν επηρεάζουν άμεσα τις ποινικές διαδικασίες·
- ο η έκταση στην οποία παραμένει ενσωματωμένος σε διττό σύστημα ερευνών, το οποίο αποδείχθηκε επανειλημμένως αναποτελεσματικό ή άλλως ακατάλληλο, και η εξάρτησή του από συνέργειες κατά το διττό αυτό σύστημα – όπως το γεγονός ότι εξακολουθεί να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από διοικητικές διαδικασίες οι οποίες χαρακτηρίστηκαν κατ' επανάληψη ανεπαρκείς για την εκπλήρωση του καθήκοντος έρευνας της Ελλάδας· και

⁸⁷ Βλ. Επιτροπή Υπουργών, Εποπτεία της ομάδας υποθέσεων *Μακαρατζής κατά Ελλάδα*, [Κατάσταση εκτέλεσης](#) και άλλες πληροφορίες· βλ. Ν. 4443/2016, Μέρος Δ, ιδίως άρθρο 56.

⁸⁸ Επιτροπή Υπουργών, *Μακαρατζής Κατάσταση εκτέλεσης*, όπ. π.

⁸⁹ Συνήγορος του Πολίτη, [Δελτίο Τύπου: «Νέα πειθαρχική έρευνα για βασανισμό αλλοδαπού από το Λιμενικό Σώμα μετά από αίτημα του Συνηγόρου και καταδίκη της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου»](#), 28 Δεκεμβρίου 2017. Επισημαίνεται το αίτημα του Ελληνικού Παρατηρητηρίου των Συμφωνιών του Ελσίνκι για επανεξέταση και των 11 υποθέσεων στην [Ανακοίνωση σχετικά με την εκτέλεση της ομάδας υποθέσεων Μακαρατζής](#), 3 Νοεμβρίου 2017, σ. 1· βλ., συναφώς, Επιτροπή Υπουργών, *Μακαρατζής Κατάσταση εκτέλεσης* (υποσημείωση 87).

⁹⁰ Επιτροπή Υπουργών, *Μακαρατζής Κατάσταση εκτέλεσης* (υποσημείωση 87).

- οι παρακωλύσεις και τα αντικίνητρα σε σχέση με την υποβολή καταγγελιών φαίνεται ότι εξακολουθούν να υφίστανται.

Επομένως, παραμένει αμφίβολο αν το σύστημα διερεύνησης περιστατικών αυθαιρεσίας, το οποίο εφαρμόζεται επί του παρόντος στην Ελλάδα, είναι ικανό να εκπληρώσει το διαδικαστικό καθήκον που προβλέπεται στο άρθρο 3 της ΕΣΔΑ και σε ποιο μέτρο μειώθηκαν οι ανησυχίες σχετικά με την ανεξαρτησία, την ταχύτητα, την επιμέλεια και την αποτελεσματικότητά του. Λαμβανομένων υπόψη των ανησυχιών που αναδεικνύονται στο παρόν υπόμνημα, υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να θεωρείται ότι, ακόμη και αν ο Συνήγορος του Πολίτη καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια, το ισχύον σύστημα μπορεί να συνεχίσει να συνιστά «περιβάλλον αδυναμίας»⁹¹ για τα άτομα που υποβλήθηκαν σε κακομεταχείριση από υπαλλήλους επιβολής του νόμου, έως ότου πραγματοποιηθεί πιο σημαντική και συστηματική μεταρρύθμιση της νομοθεσίας και της πρακτικής.

III. ΜΕΙΖΟΝΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΒΟΛΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η απουσία αποτελεσματικών εγγυήσεων και η στέρηση επικοινωνίας διευκολύνουν την τέλεση βασανιστηρίων. Ο Nigel Rodley επισήμανε ότι «βασανιστήρια έλαβαν χώρα όταν άτομα βρίσκονταν στο αποκλειστικό έλεος των ατόμων που τα συνέλαβαν και τα ανέκριναν» και ότι «όσο μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στερήθηκαν την πρόσβαση και την επικοινωνία με τον έξω κόσμο (ήτοι οικογένεια, δικηγόρους, ιατρούς, δικαστήρια) τόσο πιο ευάλωτοι ήταν σε κακοποίηση από τα άτομα που επιθυμούσαν να αποσπάσουν πληροφορίες ή ομολογίες από αυτά».⁹²

Η ελληνική νομοθεσία προβλέπει διάφορες λειτουργικές εγγυήσεις για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της σχετικής κακομεταχείρισης συλληφθέντων. Θα εξεταστούν εν συντομία μερικές βασικές εγγυήσεις για την πρόληψη των βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης: α) η επικοινωνία με τρίτο· β) η πρόσβαση σε δικηγόρο· γ) η πρόσβαση σε ιατρό· δ) η ενημέρωση για τα δικαιώματα· ε) τα αρχεία κράτησης· και στ) η διεξαγωγή ανακρίσεων (ή, μάλλον, συνεντεύξεων). Δυστυχώς, η CPT έχει διαπιστώσει ότι οι προβλεπόμενες εγγυήσεις είναι μη προσήκουσες ή δεν εφαρμόζονται καταλλήλως στην πράξη.⁹³ Η αναποτελεσματικότητα των εγγυήσεων αυτών συμβάλλει στην παρακώλυση της πρόληψης της κακομεταχείρισης και της επιβολής κυρώσεων για την κακομεταχείριση αυτή.

A. Επικοινωνία με τρίτο

Παρότι ο νόμος προβλέπει δικαίωμα επικοινωνίας με συγγενή ή άλλο πρόσωπο της επιλογής του συλληφθέντος,⁹⁴ η CPT κατέγραψε κατ' επανάληψη τη συχνή μη εφαρμογή του δικαιώματος αυτού στην πρακτική της Ελληνικής Αστυνομίας. Ειδικότερα, σύμφωνα με επανειλημμένους ισχυρισμούς, άτομα εμποδίζονται να προβούν στην επικοινωνία αυτή εντός

⁹¹ [UNSRΤ, Έκθεση σχετικά με την Ελλάδα](#), 2011 (υποσημείωση 55), σημείο 36.

⁹² Nigel Rodley, «[Reflections on Working for the Prevention of Torture](#)» (2009) 6(1) *Essex Human Rights Review* 15, σ. 15.

⁹³ Βλ. [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2013](#), σημεία 26-34· [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημεία 45-54· [Έκθεση της CPT σχετικά με τις επισκέψεις του 2016](#), σημεία 68-75. Βλ. επίσης [UNSRΤ, Έκθεση σχετικά με την Ελλάδα](#), 2011 (υποσημείωση 55), σημεία 42-46.

⁹⁴ Βλ. [Εγκύκλιος της Αστυνομίας 4803/22/44](#), σημείο 3, περίπτωση δ). Βλ. επίσης [Π.Δ. 254/2004, «Κώδικας Δεοντολογίας του Αστυνομικού»](#), άρθρο 3.

των πρώτων 24 ωρών της κράτησής τους και ενίοτε αδυνατούν να ασκήσουν το δικαίωμα αυτό, επειδή δεν διαθέτουν τα χρήματα για να αγοράσουν τηλεφωνική κάρτα.⁹⁵

B. Πρόσβαση σε δικηγόρο

Η ελληνική νομοθεσία προβλέπει δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο.⁹⁶ Ωστόσο, δυστυχώς, το δικαίωμα αποδεικνύεται συχνά «θεωρητικό και απατηλό».⁹⁷ Επιπλέον, εκφράζονται ανησυχίες ότι το δικαίωμα στην παρουσία δικηγόρου δεν εφαρμόζεται από την αρχή της θέσης υπό κράτηση από την αστυνομία, αλλά μάλλον μόλις ο κρατούμενος καταστεί «κατηγορούμενος».⁹⁸

Η πρακτική αναποτελεσματικότητα του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο επιβεβαιώνεται από αρκετές παρατηρήσεις της CPT. Η CPT επισήμανε ότι, στην πράξη, η μεγάλη πλειονότητα των κρατουμένων από την αστυνομία δεν είχε πρόσβαση σε δικηγόρο κατά τις πρώτες ώρες στέρησης της ελευθερίας τους, καθώς και κατά τη διάρκεια της ανάκρισης. Ειδικότερα, η μη παροχή του ευεργετήματος της πενίας κατά το διάστημα της έρευνας και της αστυνομικής ανάκρισης σημαίνει ότι πολλά άτομα δεν είναι σε θέση να ασκήσουν το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο, επειδή δεν μπορούν να καταβάλουν τη δικηγορική αμοιβή. Τα προβλήματα αυτά σημαίνουν ότι η παρουσία δικηγόρου δεν εξασφαλίζεται στο στάδιο κατά το οποίο η εγγύηση αυτή είναι περισσότερο αναγκαία, ήτοι όταν τα άτομα διατρέχουν υψηλότερο κίνδυνο κακομεταχείρισης. Πρόσθετα προβλήματα είναι η έλλειψη επιμέλειας των δικηγόρων που διορίζονται αυτεπαγγέλτως όταν παρίστανται, καθώς και το ζήτημα ότι, όταν εξασφαλίζεται πρόσβαση σε δικηγόρο, συχνά το δικηγορικό απόρρητο δεν γίνεται σεβαστό. Έχουν αναφερθεί περιστατικά στα οποία οι συνομιλίες των κρατουμένων με τους δικηγόρους παρακολουθούνται ή καταγράφονται, φανερά ή μυστικά, από τους αστυνομικούς που διενεργούν την προανάκριση.⁹⁹

Γ. Πρόσβαση σε ιατρό

Από τις εκθέσεις της CPT προκύπτει ότι το δικαίωμα πρόσβασης σε ιατρό¹⁰⁰ παραμένει αναποτελεσματικό στην πράξη για σημαντικό αριθμό συλληφθέντων. Κρατούμενοι, ιδίως εκείνοι που ισχυρίζονται ότι υπέστησαν κακομεταχείριση από την αστυνομία, έχουν ισχυριστεί επανειλημμένως ότι δεν υποβλήθηκαν στην απαιτούμενη ιατρική θεραπεία ή εξέταση. Τα αιτήματα πρόσβασης σε ιατρό συχνά απορρίπτονται ή ικανοποιούνται με καθυστέρηση. Υπάρχει τάση μη σεβασμού του ιατρικού απορρήτου, καθώς αστυνομικοί παραμένουν παρόντες κατά τις ιατρικές εξετάσεις, ακόμη και στο νοσοκομείο, και εξασφαλίζουν ιατρικές πληροφορίες σχετικά με τους κρατούμενους. Δεν υπάρχει σύστημα τακτικών επισκέψεων από ιατρούς ή νοσηλευτές σε χώρους κράτησης.¹⁰¹

⁹⁵ Βλ. [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2013](#), σημείο 27· [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημείο 46· [Έκθεση της CPT σχετικά με τις επισκέψεις του 2016](#), σημείο 69.

⁹⁶ Βλ., ιδίως, άρθρα 96-104 του Ποινικού Κώδικα. Βλ. επίσης [Π.Δ. 254/2004, «Κώδικας Δεοντολογίας του Αστυνομικού»](#), άρθρο 3.

⁹⁷ [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημείο 47.

⁹⁸ [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2013](#), σημείο 29· βλ. άρθρα 96-104 του Ποινικού Κώδικα.

⁹⁹ Επ' αυτών και άλλων ζητημάτων, βλ. [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2013](#), σημεία 28 και 29· [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημεία 47 και 48· [Έκθεση της CPT σχετικά με τις επισκέψεις του 2016](#), σημεία 23, 70.

¹⁰⁰ Συναφώς, βλ. [Εγκύκλιος της Αστυνομίας 4803/22/44](#), σημείο 3, περίπτωση ζ), και [Π.Δ. 141/1991](#), άρθρο 60, παράγραφος 3, στοιχείο θ). Βλ. επίσης [Π.Δ. 254/2004, «Κώδικας Δεοντολογίας του Αστυνομικού»](#), άρθρο 3.

¹⁰¹ Βλ. [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2013](#), σημεία 30 και 31· [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημεία 49-51· [Έκθεση της CPT σχετικά με τις επισκέψεις του 2016](#), σημεία 71-73.

Επιπλέον, η CPT επέκρινε τις αδυναμίες στην εξασφάλιση ιατροδικαστικής εξέτασης σε περιπτώσεις ισχυρισμών κακομεταχείρισης, και, ιδίως, το γεγονός ότι οι εξετάσεις αυτές δεν διενεργούνται εγκαίρως και προορατικά.¹⁰² Συναφώς, επισημαίνεται ότι οι ιατροί που επιλαμβάνονται τέτοιων συμβάντων χρειάζονται οι ίδιοι κατάρτιση για τον εντοπισμό περιπτώσεων βασανιστηρίων ή σχετικής κακομεταχείρισης.¹⁰³

Δ. Ενημέρωση για δικαιώματα

Επί του παρόντος, έντυπο πληροφοριών (Δ-33) στο οποίο περιγράφονται τα δικαιώματα των κρατουμένων φαίνεται να είναι διαθέσιμο σε διάφορες γλώσσες σε αστυνομικά τμήματα σε ολόκληρη την Ελλάδα. Επιπλέον, η ελληνική κυβέρνηση επισήμανε ότι το έντυπο Δ-34 παρέχει τη δυνατότητα στους κρατουμένους να υποβάλουν καταγγελία κατά την κράτησή τους για κακομεταχείριση ή άλλες προσβολές δικαιωμάτων σε «οποιαδήποτε αρχή, υπηρεσία ή οργανισμό».¹⁰⁴ Ταυτόχρονα, η CPT συνάντησε επανειλημμένως αλλοδαπούς οι οποίοι ανέφεραν ότι δεν ήταν σε θέση να κατανοήσουν τις παρεχόμενες πληροφορίες και ότι είχαν υπογράψει έγγραφα στην ελληνική γλώσσα χωρίς να κατανοούν το περιεχόμενό τους.¹⁰⁵ Επιπλέον, όσον αφορά την παροχή του εντύπου Δ-34, υπάρχουν ισχυρισμοί ότι δεν χορηγείται, παρά μόνο εάν ζητηθεί και ότι δεν μπορεί να υποβληθεί εμπιστευτικά.¹⁰⁶ Αυτό φανερώνει σημαντικά εμπόδια στην αποτελεσματική άσκηση των σχετικών δικαιωμάτων.

Ε. Αρχεία κράτησης

Η CPT επισήμανε ότι τα αρχεία κράτησης είναι συχνά στοιχειώδη ή τηρούνται πλημμελώς, περιέχουν σφάλματα ή παραλείψεις, για παράδειγμα όσον αφορά στους χρόνους άφιξης, στον εγκλεισμό σε κελί και σε άλλα θέματα.¹⁰⁷ Τα αρχεία αυτά είναι ζωτικής σημασίας για σκοπούς εντοπισμού των υπευθύνων, και είναι σημαντικό να τηρούνται και να ενημερώνονται πλήρως εξατομικευμένα αρχεία – ει δυνατόν και σε ηλεκτρονική μορφή¹⁰⁸.

ΣΤ. Διεξαγωγή ανακρίσεων

Το 2013, η CPT επέκρινε την Ελλάδα για τη μη εκπόνηση κώδικα συμπεριφοράς σχετικά με τις ανακρίσεις, σύμφωνα με τη σύσταση που είχε διατυπώσει η CPT το 2005, τονίζοντας ότι πολλοί από τους ισχυρισμούς περί κακοποίησης των οποίων η CPT είχε γίνει δέκτης κατά την επίσκεψη της το 2013 σχετιζόνταν με την ανάκριση.¹⁰⁹ Η CPT πρότεινε, ειδικότερα, ότι ένας τέτοιος κώδικας θα πρέπει να περιλαμβάνει τη γνωστοποίηση στον κρατούμενο της ταυτότητας των προσώπων που παρίστανται κατά την ανάκριση, την καταγραφή του χρόνου έναρξης και

¹⁰² Βλ., για παράδειγμα, [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημεία 41 και 42.

¹⁰³ Βλ. Helen McColl, Kamaldeep Bhui και Edgar Jones, «[The Role of Doctors in Investigation, Prevention and Treatment of Torture](#)» (2012) 105(11) *Journal of the Royal Society of Medicine* 464· βλ. επίσης ΟΗCHR, [Manual on Effective Investigations and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment \('Istanbul Protocol'\)](#) 2004, HR/P/PT/8/Rev.1.

¹⁰⁴ [Απάντηση της Ελληνικής Κυβέρνησης στην έκθεση της CPT σχετικά με τις επισκέψεις της στην Ελλάδα](#), 26 Σεπτεμβρίου 2017, CPT/Inf (2017)26, σ. 35.

¹⁰⁵ [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημείο 52· [Έκθεση της CPT σχετικά με τις επισκέψεις του 2016](#), σημείο 74.

¹⁰⁶ [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημείο 25· [Έκθεση της CPT σχετικά με τις επισκέψεις του 2016](#), σημείο 74.

¹⁰⁷ [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2013](#), σημείο 34· [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημεία 53 και 54· [Έκθεση της CPT σχετικά με τις επισκέψεις του 2016](#), σημείο 75.

¹⁰⁸ Βλ. [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημείο 53· [Απάντηση της Ελληνικής Κυβέρνησης στην έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας \(CPT\) σχετικά με τις επισκέψεις της στην Ελλάδα](#), 26 Σεπτεμβρίου 2017, CPT/Inf (2017)26, σ. 34 και 35.

¹⁰⁹ Βλ. [Έκθεση της CPT σχετικά με τις επισκέψεις του 2013](#), σημείο 33.

λήξης της ανάκρισης, την επιτρεπόμενη διάρκεια, τα διαλείμματα και άλλα θέματα. Η απάντηση της ελληνικής κυβέρνησης ήταν ότι οι σχετικές νομικές διατάξεις είναι κατάλληλες.¹¹⁰ Λαμβανομένης υπόψη της έκτασης του προβλήματος της κακομεταχείρισης, η απάντηση αυτή ενδέχεται να πρέπει να επανεξεταστεί.

Επιπλέον, η CPT ζήτησε κατ' επανάληψη την ηλεκτρονική (ηχητική ή/και κατά προτίμηση οπτική) καταγραφή αστυνομικών ανακρίσεων, ως σημαντική πρόσθετη εγγύηση κατά της κακομεταχείρισης των κρατούμενων.¹¹¹ Η CPT τόνισε επίσης την αναγκαιότητα παροχής κατάρτισης σε προηγμένες, αναγνωρισμένες και αποδεκτές τεχνικές ανάκρισης σε όλους τους ενδιαφερόμενους υπαλλήλους, αλλά και την αναγκαιότητα επικέντρωσης της διερεύνησης των εγκλημάτων σε πραγματικά αποδεικτικά στοιχεία, μειώνοντας την εξάρτηση από πληροφορίες και ομολογίες που εξασφαλίζονται στο πλαίσιο ανακρίσεων.¹¹²

Από την προεκτεθείσα περιγραφή προκύπτει ότι οι κρατούμενοι καθίστανται διπλά ανίσχυροι: ευρισκόμενοι σε κατάσταση σημαντικής ανισορροπίας δυνάμεων, συχνά δεν διαθέτουν αποτελεσματική πρόσβαση σε εγγυήσεις μετριασμού της ανισορροπίας αυτής και ενδέχεται να είναι στο έλεος προσώπων που τους κακομεταχειρίζονται. Λαμβανομένης υπόψη της αναγνωρισμένης σημασίας των λειτουργικών εγγυήσεων για την πρόληψη των βασανιστηρίων και άλλων μορφών κακομεταχείρισης, επισημαίνεται στη συνέχεια ότι οι συστάσεις που διατύπωσε η CPT σχετικά με τα θέματα αυτά θα πρέπει να υλοποιηθούν¹¹³.

IV. ΣΥΝΗΘΕΙΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΔΥΣΜΕΝΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΒΟΛΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

A. Εκθέσεις στις οποίες καταγράφονται δυσμενείς διακρίσεις

Όπως προκύπτει από δικαστικές αποφάσεις και εκθέσεις, θύματα διακριτικής μεταχείρισης και κακομεταχείρισης είναι συνήθως άτομα που ανήκουν σε συγκεκριμένες ομάδες, ιδίως άτομα που είναι ή θεωρούνται Ρομά.

Το RVRN καταγράφει συνεχώς πολυάριθμα περιστατικά αστυνομικής βίας υποκινούμενης από ρατσισμό.¹¹⁴ Στην έκθεση σχετικά με την επίσκεψή της στην Ελλάδα το 2013, η CPT επισήμανε ότι πολλοί αλλοδαποί κρατούμενοι ισχυρίστηκαν ότι έγιναν στόχος ρατσιστικών ύβρεων κατά τη σύλληψή τους ή στο αστυνομικό τμήμα και η λεκτική αυτή κακοποίηση συνδυάστηκε συχνά με σωματική κακομεταχείριση.¹¹⁵ Σύμφωνα με πιο πρόσφατες εκθέσεις της CPT, το ζήτημα δεν έχει επιλυθεί.¹¹⁶

Στην έκθεση του 2013 για την Ελλάδα ο Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης επισήμανε με ανησυχία σημαντικό αριθμό περιστατικών

¹¹⁰ [Απάντηση της Ελληνικής Κυβέρνησης στην έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας \(CPT\) σχετικά με την επίσκεψή της στην Ελλάδα από τις 4 έως τις 16 Απριλίου 2013](#), 16 Οκτωβρίου 2014, CPT/Inf (2014) 27, σ. 29.

¹¹¹ [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2013](#), σημείο 33· [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημείο 22· [Έκθεση της CPT σχετικά με τις επισκέψεις του 2016](#), σημείο 66.

¹¹² [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2013](#), σημείο 33.

¹¹³ Βλ. [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2013](#), σημεία 26-34· [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημεία 45-54· [Έκθεση της CPT σχετικά με τις επισκέψεις του 2016](#), σημεία 68-75.

¹¹⁴ RVRN, [Ετήσια έκθεση 2016](#), σ. 13-14· RVRN, [Ετήσια έκθεση 2015](#), σ. 21-22· RVRN, [Ετήσια έκθεση 2014](#), σ. 12-14.

¹¹⁵ [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2013](#), σημείο 18· βλ. επίσης σημεία 15, 64.

¹¹⁶ Βλ., για παράδειγμα, [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημείο 42.

κακομεταχείρισης μεταναστών και Ρομά από υπαλλήλους επιβολής του νόμου,¹¹⁷ τονίζοντας επίσης ότι πολλοί μετανάστες με τους οποίους συναντήθηκε τον ενημέρωσαν ότι απόπειρες καταγγελίας ρατσιστικών επιθέσεων στην αστυνομία αντιμετωπίστηκαν με ύβρεις και κακομεταχείριση.¹¹⁸ Ο Επίτροπος εξέφρασε ιδιαίτερη ανησυχία όσον αφορά τις εκτιμήσεις για τη στήριξη από την αστυνομία του νεοναζιστικού κόμματος Χρυσή Αυγή και κάλεσε τις αρχές να απαλλάξουν από τα καθήκοντά τους τυχόν υπαλλήλους επιβολής του νόμου που ασκούν τα καθήκοντα αυτά υποκινούμενοι από ρατσισμό.¹¹⁹ Ο Συνήγορος του Πολίτη κατέγραψε επίσης καταγγελίες για παραπτώματα αστυνομικών με ρατσιστικό κίνητρο, τα οποία –όπως καταγράφονται σε ειδική έκθεση του 2013 για τη ρατσιστική βία– κυμαίνονται από άρνηση διερεύνησης καταγγελιών περί κακομεταχείρισης έως την άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας από αστυνομικούς.¹²⁰

Είναι εντυπωσιακό ότι στην πρόσφατη έκθεση του FRA σχετικά με τις δυσμενείς διακρίσεις αναφέρεται ότι άνω του 80% των ασιατικής καταγωγής ατόμων που υποβάλλονται σε έλεγχο από την αστυνομία στην Ελλάδα νιώθουν θύματα διαμόρφωσης γενικής εικόνας βάσει εθνικής καταγωγής και ότι το αντίστοιχο ποσοστό για τους Ρομά είναι 63%.¹²¹ Σε πρόσφατη έρευνα του ENAR σε μετανάστες, 66,6% των ερωτηθέντων μεταναστών που είχαν εμπειρία αστυνομικού ελέγχου ή άλλης επαφής με την αστυνομία ανέφεραν ότι τους μεταχειρίστηκαν «ικανοποιητικά» ή με «μεγάλο σεβασμό», αλλά στην Ελλάδα το ποσοστό ήταν μόνο 40,2%, ενώ 34,6% ένιωσαν ότι τους μεταχειρίστηκαν με «μεγάλη έλλειψη σεβασμού».¹²²

B. Αποφάσεις του ΕΔΔΑ στις οποίες καταδείχθηκε δυσμενής διάκριση στην επιβολή του νόμου στην Ελλάδα

Στις υποθέσεις *Μπέκος και Κουτρόπουλος κατά Ελλάδας* και *Πετροπούλου-Τσακίρη κατά Ελλάδας* το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 14 (απαγόρευση των διακρίσεων) σε συνδυασμό με το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ: η μη διερεύνηση ύπαρξης ρατσιστικών κινήτρων στην κακομεταχείριση Ρομά από την αστυνομία συνιστά δυσμενή διάκριση.¹²³ Στην απόφαση *Μπέκος και Κουτρόπουλος*, το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε ότι, παρά το σύνολο των καταθέσεων που ανέφεραν ρατσιστική κακοποίηση από τους υπευθύνους αστυνομικούς και παρά το υπόμνημα στο οποίο καταγράφονταν πολλές προφορικές μαρτυρίες για παρόμοια περιστατικά κακομεταχείρισης Ρομά, δεν διενεργήθηκε κατάλληλη διερεύνηση ύπαρξης ρατσιστικών κινήτρων του περιστατικού.¹²⁴ Στην απόφαση *Πετροπούλου-Τσακίρη*, το ΕΔΔΑ έκρινε απαράδεκτο το γεγονός ότι όχι μόνο δεν έγινε προσπάθεια εκ μέρους των ανακριτικών αρχών να εξακριβώσουν αν η συμπεριφορά των αστυνομικών που συμμετείχαν στο περιστατικό ήταν αντιρομά, αλλά και ότι ο αστυνομικός υποδιευθυντής προέβη σε μεροληπτικές παρατηρήσεις κατά τη διάρκεια της διοικητικής εξέτασης, όπως ότι τα παράπονα που διατυπώνουν οι Ρομά είναι υπερβολικά και αποτελούν μέρος της «πάγιας τακτικής τους με σκοπό την πλήρη δυσφήμιση των αστυνομικών και ως εκ τούτου την αποδυνάμωση οποιασδήποτε μορφής

¹¹⁷ [Έκθεση του Επιτρόπου σχετικά με την επίσκεψη του 2013](#), σημεία 104-112. Βλ., επίσης, [Επιστολή του Επιτρόπου του Συμβουλίου της Ευρώπης](#), 18 Απριλίου 2017 (υποσημείωση 40).

¹¹⁸ [Έκθεση του Επιτρόπου σχετικά με την επίσκεψη του 2013](#), σημείο 123. Βλ. επίσης RVRN, [Ετήσια έκθεση 2016](#), σ. 3, 16-22· βλ. επίσης [Sakir κατά Ελλάδας](#) προσφυγή αριθ. 48475/09 (ΕΔΔΑ, 24 Μαρτίου 2016).

¹¹⁹ [Έκθεση του Επιτρόπου σχετικά με την επίσκεψη του 2013](#), σημείο 122.

¹²⁰ Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική έκθεση, [Το φαινόμενο της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα](#) (υποσημείωση 42), σ. 16-27.

¹²¹ FRA, [Second European Union Minorities and Discrimination Survey: Main Results](#) (2017), σ. 69-71.

¹²² ENAR, [Survey: Migrants speak up! Key Findings](#) (2017), σ. 10.

¹²³ [Μπέκος και Κουτρόπουλος κατά Ελλάδας](#) (υποσημείωση 24), σκέψεις 69-75· [Πετροπούλου-Τσακίρη κατά Ελλάδας](#) (υποσημείωση 22), σκέψεις 61-66.

¹²⁴ [Μπέκος και Κουτρόπουλος κατά Ελλάδας](#) (υποσημείωση 24), σκέψεις 72-74.

αστυνομικού ελέγχου». Το ΕΔΔΑ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι αυτό φανερώνει «γενική στάση δυσμενούς διάκρισης εκ μέρους των αρχών».¹²⁵

Η νομολογία επιβεβαιώνει επίσης την αδυναμία των αρχών επιβολής του νόμου να ανταποκριθούν κατάλληλα σε υποθέσεις ρατσιστικής βίας. Για παράδειγμα, στην υπόθεση *Sakir κατά Ελλάδας*, το ΕΔΔΑ επισήμανε ότι οι ελληνικές αρχές επιβολής του νόμου δεν είχαν συνδέσει την επίθεση κατά Αφγανού υπηκόου με το ευρέως διαδεδομένο φαινόμενο της ρατσιστικής βίας, ιδίως στην περιοχή όπου έλαβε χώρα το συγκεκριμένο συμβάν, κατά την έρευνα της επίθεσης, την οποία το ΕΔΔΑ έκρινε ανεπαρκή.¹²⁶ Συγκεκριμένα, όπως επισήμανε το ΕΔΔΑ, σε σχετικές εκθέσεις του Συνηγόρου του Πολίτη και ΜΚΟ αναδεικνύονται σημαντικές ελλείψεις στην ανταπόκριση της αστυνομίας σε υποθέσεις ρατσιστικής βίας, συμπεριλαμβανομένης της μη παρέμβασης σε τέτοιες επιθέσεις, καθώς και της μη κατάλληλης διερεύνησης.¹²⁷

Σημαντική ανησυχία προκαλεί επίσης η δυσμενής διάκριση για άλλους λόγους, μεταξύ άλλων λόγω της ιδιότητας μέλους της ομάδας των ΛΟΑΤΚΙ+. Η υπόθεση *Zontul κατά Ελλάδας* αποτελεί περίπτωση στην οποία το θύμα των βασανιστηρίων βρέθηκε στο σταυροδρόμι της ξеноφοβίας και της ομοφοβίας.¹²⁸ Η υπόθεση αυτή αναδεικνύει τον συχνά πολύπλευρο χαρακτήρα των διακρίσεων, ενισχύοντας την αναγκαιότητα για διατομεακή προσέγγιση της απαγόρευσης των διακρίσεων, λαμβάνοντας υπόψη το φύλο, τη φυλή, την εθνότητα, τη θρησκεία, τις πεποιθήσεις, τον γενετήσιο προσανατολισμό, την ταυτότητα ή έκφραση φύλου, την αναπηρία, την ηλικία ή τις αντιλήψεις των προσώπων.

Γ. Κύριες ανησυχίες όσον αφορά το μέλλον

Πρέπει πάλι να τονιστεί ότι τα καταγεγραμμένα περιστατικά υποκινούμενης από τον ρατσισμό βίας ή άλλης μεταχείρισης από αστυνομικούς, και η σχετική νομολογία, αντικατοπτρίζουν μικρό μόνο μέρος του προβλήματος και υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις ότι πολλά περιστατικά δεν καταγγέλλονται, μεταξύ άλλων λόγω της ανασφάλειας των θυμάτων¹²⁹ και της έλλειψης εμπιστοσύνης εκ μέρους τους στην εφαρμογή του νόμου,¹³⁰ ή λόγω άλλων εμποδίων, ιδίως γλωσσικών¹³¹. Ο Συνήγορος του Πολίτη τόνισε ότι τα θύματα ρατσιστικής βίας, πολλά από τα οποία είναι μετανάστες, είναι συχνά απρόθυμα να υποβάλουν καταγγελία, για διάφορους λόγους, όπως το γεγονός ότι αισθάνονται ευάλωτοι απέναντι στους εκπροσώπους του κράτους ή λόγω της έλλειψης ενημέρωσης ή επικοινωνίας με φορείς ικανούς να τους παράσχουν στήριξη, καθώς και λόγω της πεποίθησής τους ότι δεν υπάρχει προοπτική να δικαιωθούν.¹³²

¹²⁵ [Πετροπούλου-Τσακίρη κατά Ελλάδας](#) (υποσημείωση 22), σκέψεις 64-65. Παρόμοια και εξίσου επιβαρυντική είναι η διαπίστωση της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην υπόθεση [Κατσαρής κατά Ελλάδας](#) (υποσημείωση 69), σημείο 10.7.

¹²⁶ [Sakir κατά Ελλάδας](#) προσφυγή αριθ. 48475/09 (ΕΔΔΑ, 24 Μαρτίου 2016), σκέψεις 70-72.

¹²⁷ Βλ., για παράδειγμα, Διεθνής Αμνηστία, <https://www.amnesty.org/download/Documents/8000/eur250052014el.pdf> *Κράτος εν κράτει: Νοοτροπία κακομεταχείρισης και ατιμωρησίας στην Ελληνική Αστυνομία* (2014), σ. 22 και 23.

¹²⁸ Βλ. [Zontul κατά Ελλάδας](#) (υποσημείωση 8), σκέψεις 16, 79. Για τις δυσμενείς αυτής διακρίσεις στους κόλπους της ελληνικής κοινωνίας, βλ., για παράδειγμα, RVRN, [Ετήσια έκθεση 2015](#), σ. 6-8, 13-19.

¹²⁹ Αυτό είναι γενικό πρόβλημα όσον αφορά τις καταγγελίες κακομεταχείρισης (αλλά υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να πιστευτεί ότι πλήττει σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό περιθωριοποιημένα άτομα). Βλ., για παράδειγμα, [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημείο 25.

¹³⁰ Βλ., για παράδειγμα, [Έκθεση του Ειδικού Εισηγητή για τις σύγχρονες μορφές ρατσισμού, φυλετικών διακρίσεων, ξеноφοβίας και σχετικής μισαλλοδοξίας Mutuma Ruteere σχετικά με την αποστολή του στην Ελλάδα](#), 4 Μαΐου 2016, UN doc. A/HRC/32/50/Add.1, σημεία 47-50.

¹³¹ Βλ. [UNSRF, Έκθεση σχετικά με την Ελλάδα](#), 2011 (υποσημείωση 55), σημείο 34.

¹³² Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική έκθεση, [Το φαινόμενο της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα](#) (υποσημείωση 42), σ. 27.

Τα τελευταία χρόνια έλαβαν χώρα διάφορες μεταρρυθμίσεις με σκοπό την αντιμετώπιση μορφών δυσμενών διακρίσεων και ρατσιστικής βίας και της ανταπόκρισης των αρχών σε τέτοια συμβάντα, όπως η σύσταση Εθνικού Συμβουλίου κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας και ο ορισμός ειδικών εισαγγελέων για τη ρατσιστική βία· ο βαθμός στον οποίο αυτές είναι αποτελεσματικές για τον μετριασμό των προβλημάτων που περιγράφηκαν παραμένει αντικείμενο εξέτασης.¹³³ Λαμβανομένης υπόψη της σύνδεσης της προκατάληψης έναντι προσώπων που ανήκουν σε συγκεκριμένες ομάδες ή έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά με την κακομεταχείριση από τους υπαλλήλους επιβολής του νόμου στην Ελλάδα, το ζήτημα των διακρίσεων στον χώρο της επιβολής του νόμου πρέπει να συζητηθεί στην στρογγυλή τράπεζα.

V. Η ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΩΣ ΣΥΣΤΗΜΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΕΠΙΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ – ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ

Τα διαθέσιμα στοιχεία καταδεικνύουν σε μεγάλο βαθμό ότι το πρόβλημα έχει σημαντικές διαστάσεις καθώς και συστημικό και διαρθρωτικό χαρακτήρα. Τα σοβαρά και επαναλαμβανόμενα περιστατικά κακομεταχείρισης, για τα οποία δεν επιβάλλονται κατάλληλες κυρώσεις, προκαλούν βάσιμες ανησυχίες ότι η κακομεταχείριση από την ελληνική αστυνομία προσώπων που ανήκουν σε συγκεκριμένες ομάδες ή έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τείνει να παγιωθεί. Δικαίως, η CPT χαρακτήρισε το πρόβλημα της κακομεταχείρισης από την αστυνομία «ευρέως διαδεδομένο και βαθιά ριζωμένο»¹³⁴ και ζήτησε σφαιρική στρατηγική και ανάληψη αποφασιστικής δράσης για την καταπολέμησή του.¹³⁵

Για τον μετριασμό του προβλήματος, ένα πολύ σημαντικό βήμα είναι να αποδεχθούν οι αρχές ότι η κακομεταχείριση από υπαλλήλους επιβολής του νόμου έχει συστημικό χαρακτήρα και ότι έχει ως κίνητρο ευρέως διαδεδομένη προκατάληψη, η οποία γίνεται ανεκτή. Περαιτέρω οι αρχές πρέπει να αποδεχθούν ότι η εν λόγω κακομεταχείριση συνιστά κατάχρηση εξουσίας και ότι παραμένει ουσιαστικά ατιμώρητη. Συνεπώς, πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι η παρούσα κατάσταση δεν είναι αποδεκτή και ότι αρχές πρέπει να ενεργήσουν άμεσα και με συστηματικό τρόπο για την εξάλειψη του προβλήματος.

Διερεύνηση τρόπων επίτευξης της αλλαγής

Σε πρόσφατη μελέτη των Richard Carver και Lisa Handley¹³⁶ εξετάστηκε η αποτελεσματικότητα, όσον αφορά την πρόληψη των βασανιστηρίων, σειράς μηχανισμών με στόχο την πρόληψη των βασανιστηρίων, και ειδικότερα:

- λειτουργικές εγγυήσεις, κυρίως στην αρχική περίοδο κράτησης·
- παρακολούθηση από εποπτικά όργανα, όπως ΕΜΠ, η ΕΠΤ ή η SPT·
- μηχανισμοί υποβολής καταγγελίας από άτομα που ισχυρίζονται ότι υποβλήθηκαν σε βασανιστήρια ή κακομεταχείριση·
- έρευνα και άσκηση δίωξης.

Σύμφωνα με τη μελέτη, στο πλαίσιο (και ιδίως στην αρχική περίοδο) της στέρησης της ελευθερίας, οι λειτουργικές εγγυήσεις είναι μακράν ο πιο αποτελεσματικός τρόπος μείωσης του κινδύνου βασανιστηρίων. Διαπιστώθηκε ότι οι σχετικές εγγυήσεις, εφόσον εφαρμόζονται

¹³³ Βλ., ιδίως, Επιτροπή Υπουργών, Εποπτεία της απόφασης *Sakir κατά Ελλάδας*, [Κατάσταση εκτέλεσης](#) και άλλες πληροφορίες.

¹³⁴ [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημείο 21· [Έκθεση της CPT σχετικά με τις επισκέψεις του 2016](#), σημείο 66.

¹³⁵ Βλ. [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σύνοψη και σημείο 44.

¹³⁶ Richard Carver και Lisa Handley, [Does Torture Prevention Work?](#) (Liverpool University Press 2016).

αποτελεσματικά και γρήγορα, μειώνουν τις ευκαιρίες κακομεταχείρισης, δεδομένου ότι τα βασανιστήρια είναι ‘συγκυριακό έγκλημα’.

Οι αποτελεσματικοί μηχανισμοί έρευνας, άσκησης δίωξης και επιβολής κυρώσεων διαπιστώθηκε ότι αποτελούν τον δεύτερο σημαντικότερο τρόπο πρόληψης των βασανιστηρίων: όταν οι μηχανισμοί αυτοί λειτουργούν με συνέπεια και αξιοπιστία, ο κίνδυνος βασανιστηρίων μειώνεται. Η παρακολούθηση θεωρήθηκε επίσης ότι συμβάλλει στην πρόληψη με διάφορους τρόπους, παρότι λιγότερο άμεσα από ό,τι οι εγγυήσεις κατά την κράτηση και η αποτελεσματική έρευνα και άσκηση δίωξης. Οι ανεξάρτητοι μηχανισμοί υποβολής καταγγελιών διαπιστώθηκε ότι είναι πραγματικά αποτελεσματικοί μόνο όταν συνδέονται στενά με τις δικαστικές έρευνες και την άσκηση δίωξης.¹³⁷

Κεντρική θέση στα πορίσματα της έρευνας κατέχει η διαπίστωση ότι η νομοθεσία έχει αφ’ εαυτής περιορισμένο αντίκτυπο όσον αφορά την πρόληψη των βασανιστηρίων. Καθοριστικό στοιχείο για την πρόληψη είναι η πρακτική, συμπεριλαμβανομένης αυστηρής και αποτελεσματικής εφαρμογής των σχετικών κανόνων του δικαίου.¹³⁸ Επομένως, πρέπει να εξαλειφθεί η συχνά σημαντική διάσταση μεταξύ νόμου και πρακτικής.

Για την εξάλειψη της διάστασης αυτής, η θεσμική κουλτούρα έχει καθοριστική σημασία. Η αφομοίωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αρχής της απαγόρευσης των διακρίσεων από τους αστυνομικούς υπαλλήλους μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των περιστατικών κακομεταχείρισης. Μπορεί επίσης να αυξήσει την εμπιστοσύνη της κοινωνίας στην αστυνομία. Αυτό, με τη σειρά του, μπορεί να προαγάγει τη συνεργασία και να καταστήσει την αστυνόμευση πολύ πιο αποτελεσματική.¹³⁹ Επομένως, μια καλά εδραιωμένη αλλαγή της επαγγελματικής νοοτροπίας των αστυνομικών μπορεί να αποφέρει μακροχρόνια οφέλη κλείνοντας κύκλους βίας και επιβεβαιώνοντας την επικράτηση του κράτους δικαίου.

Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω παρατηρήσεων, είναι σημαντικό για τις ελληνικές αρχές να αντιμετωπίσουν, με συντονισμένο τρόπο:

1. την καταλληλότητα των νομικών διατάξεων περί ποινικής ευθύνης και επιβολής κυρώσεων·
2. την καταλληλότητα και την αποτελεσματική εφαρμογή λειτουργικών εγγυήσεων για τους κρατούμενους·
3. τη θεσμική νοοτροπία επιβολής του νόμου· και
4. την ανεξαρτησία, την προσβασιμότητα και την αποτελεσματικότητα των μηχανισμών διερεύνησης καταγγελιών, συμπεριλαμβανομένης της αυστηρής αντιμετώπισης περιστατικών βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης εκ μέρους των εισαγγελικών και δικαστικών αρχών.

1. Κατάλληλες νομικές διατάξεις περί ποινικής ευθύνης και κύρωσης

Αναμένεται μεταρρύθμιση η οποία θα ευθυγραμμίσει τον ορισμό των βασανιστηρίων του άρθρου 137Α του Ποινικού Κώδικα με εκείνον του διεθνούς δικαίου, και ιδίως του άρθρου 1 της UNCAT. Επιπλέον, ο σχετικός νόμος θα πρέπει να διασφαλίζει σαφέστερα ανάλογες και αποτελεσματικά αποτρεπτικές κυρώσεις για πράξεις βασανιστηρίων και εκ προθέσεως κακομεταχείρισης και θα περιορίζει τον αδικαιολόγητο μετριασμό της κύρωσης και την

¹³⁷ Σχετικά με όλα αυτά τα θέματα, βλ. Carver και Handley (υποσημείωση 136), κεφάλαιο 3.

¹³⁸ Carver και Handley (υποσημείωση 136), κεφάλαιο 3, ιδίως σ. 52.

¹³⁹ Βλ. Mike Hough, Jonathan Jackson και Ben Bradford, «[Legitimacy, Trust and Compliance: An Empirical Test of Procedural Justice Theory Using the European Social Survey](#)» in Justice Tankebe και Alison Lieblich (επιμ.), *Legitimacy and Criminal Justice: An International Exploration* (Oxford University Press 2013).

παραγραφή των σχετικών εγκλημάτων. Επιπλέον, ο νόμος θα πρέπει να εφαρμόζεται αυστηρά, ζήτημα το οποίο συνδέεται στενά με την προσβασιμότητα και την αποτελεσματικότητα των μηχανισμών καταγγελίας και έρευνας.

Σε απάντηση στις ανησυχίες που σχετίζονται με τα προαναφερθέντα ζητήματα,¹⁴⁰ σε επιστολή του υπουργού Δικαιοσύνης προς τον Επίτροπο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης επισημαίνεται ότι η σχετική νομοπαρασκευαστική επιτροπή, η οποία συστάθηκε για τη μεταρρύθμιση του Ποινικού Κώδικα, έλαβε οδηγίες να εξετάσει τη συμβατότητα του ισχύοντος ορισμού των βασανιστηρίων του άρθρου 137Α του Ποινικού Κώδικα με το άρθρο 1 της UNCAT. Επιπλέον, όσον αφορά στη μετατροπή ποινών φυλάκισης με σκοπό την αποσυμφόρηση των φυλακών στην Ελλάδα, παρέχεται η διαβεβαίωση ότι η Ελλάδα «δεν θα θυσιάσει τη δικαιοσύνη στο όνομα της αποσυμφόρησης των φυλακών» και η δέσμευση ότι θα διασφαλιστεί η ανάλογη και αποτελεσματική τιμωρία των δραστών πράξεων βασανιστηρίων.¹⁴¹ Οι δεσμεύσεις αυτές, μεταξύ άλλων, μπορούν να συζητηθούν στην στρογγυλή τράπεζα.

2. Καταλληλότητα και αποτελεσματική εφαρμογή λειτουργικών εγγυήσεων

Όλες οι εγγυήσεις που προαναφέρθηκαν θα πρέπει να βελτιστοποιηθούν, ιδίως η δυνατότητα πρόσβασης σε δικηγόρο, η οποία θα πρέπει να είναι εφικτή σε όλους τους χώρους κράτησης. Εφιστάται η προσοχή των συμμετεχόντων στις συστάσεις της CPT στο θέμα αυτό.¹⁴² Αξίζει να υπενθυμιστεί ότι η ενίσχυση των λειτουργικών εγγυήσεων θα πρέπει να περιλαμβάνει στοχευμένη κατάρτιση στις επαγγελματικές τεχνικές ανάκρισης.¹⁴³ Επιπλέον, για να είναι αποτελεσματικές οι λειτουργικές εγγυήσεις, όπως η πρόσβαση σε ιατρό και δικηγόρο, θα πρέπει να διασφαλίζονται η ανεξαρτησία και η επιμέλεια των επαγγελματιών αυτών, μεταξύ άλλων μέσω σχετικής κατάρτισης.

3. Θεσμική νοοτροπία επιβολής του νόμου

Σωστά η CPT ζήτησε να επικρατήσει στην αστυνομία νοοτροπία σύμφωνα με την οποία η κακομεταχείριση δεν θα συνιστά επαγγελματική πρακτική¹⁴⁴. Αυτό θα πρέπει επίσης να διασφαλίζει ότι οι υπάλληλοι επιβολής του νόμου διευκολύνουν, αντί να παρακωλύουν, την πρόσβαση σε λειτουργικές εγγυήσεις και μηχανισμούς λογοδοσίας.

Η μετουσίωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε αστυνομική πρακτική απαιτεί απτή, πρακτική ενσωμάτωσή τους στην κατάρτιση και στις διαδικασίες της αστυνομίας και όχι απλή θεωρητική εκπαίδευση και συμπλήρωση εντύπων. Υπάρχουν πολυάριθμα χρήσιμα εργαλεία και μέσα για τον σκοπό αυτό.¹⁴⁵ Ενδέχεται επίσης να υπάρχει περιθώριο για τη διερεύνηση τρόπων συνεργασίας με εμπειρογνώμονες σχετικά με την αποτελεσματική βασισμένη στα ανθρώπινα δικαιώματα αστυνόμευση. Πολύτιμο παράδειγμα αλλαγών που επιτεύχθηκαν στην νοοτροπία

¹⁴⁰ [Επιστολή του Επιτρόπου του Συμβουλίου της Ευρώπης](#), 18 Απριλίου 2017 (υποσημείωση 40).

¹⁴¹ [Απάντηση του κ. Σταύρου Κοντονή, υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στην επιστολή του Nils Muižnieks, Επιτρόπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης, σχετικά με κακομεταχείριση από υπαλλήλους επιβολής του νόμου](#), 28 Απριλίου 2017, CommDH/GovRep(2017)7.

¹⁴² Συναφώς, βλ. [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2013](#), σημεία 26-34· [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημεία 45-54· [Έκθεση της CPT σχετικά με τις επισκέψεις του 2016](#), σημεία 68-75.

¹⁴³ [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2013](#), σημείο 33.

¹⁴⁴ [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημείο 23.

¹⁴⁵ Βλ., για παράδειγμα, ΟΟΣΑ/ODIHR, [Guidelines on Human Rights Education for Law Enforcement Officials](#) (2012)· ΟΟΣΑ/ODIHR, [Guidebook on Democratic Policing](#) (2008)· βλ. επίσης FRA, [Εκπαίδευση αστυνομικών σε θέματα θεμελιωδών δικαιωμάτων: Εγχειρίδιο για τους εκπαιδευτές της αστυνομίας](#) (Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2013).

αστυνόμευσης αποτελεί η περίπτωση της Βόρειας Ιρλανδίας, στην οποία η μεταρρύθμιση της πρακτικής της αστυνομίας μετά τη Συμφωνία της Μεγάλης Παρασκευής του 1998 είχε ως αποτέλεσμα προσέγγιση της αστυνόμευσης βασισμένη στα ανθρώπινα δικαιώματα, με δέουσα επικέντρωση στην απαγόρευση των διακρίσεων, η οποία οδήγησε σε σημαντική βελτίωση της πρόληψης της κακομεταχείρισης και σε σεβασμό του κράτους δικαίου.¹⁴⁶

Τα βασανιστήρια αναπτύσσονται σε συνθήκες κατασυκοφάντησης και περιθωριοποίησης. Ο θεσμικός ρατσισμός, η ξενοφοβία και άλλες μορφές προκατάληψης και διακρίσεων δεν αμαυρώνουν απλώς τις επιχειρήσεις επιβολής του νόμου, αλλά δημιουργούν επίσης συνθήκες στις οποίες είναι πιθανότερο να λάβει χώρα κακομεταχείριση. Επομένως, απαιτούνται συστηματικές προσπάθειες για την εξάλειψη των διακρίσεων στον χώρο της επιβολής του νόμου. Η κουλτούρα της αστυνόμευσης θα πρέπει να καθοδηγείται από την ουσία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία αφορούν όλους τους ανθρώπους, χωρίς διακρίσεις, λόγω της ανθρώπινης ιδιότητάς τους. Αυτό είναι το σύμβολο της δημοκρατικής αστυνόμευσης. Η κουλτούρα αυτή διασφαλίζει επίσης την αποτελεσματικότητα, γιατί αποτρέπει την αποξένωση συγκεκριμένων κοινοτήτων ή ομάδων.

Όταν εξετάζονται οι μελλοντικές προοπτικές, μπορεί να δοθεί έμφαση στις συστάσεις της CPT για την ενσωμάτωση της ισότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων στα κριτήρια πρόσληψης και στην κατάρτιση. Πρέπει επίσης να καταβληθούν αποφασιστικές προσπάθειες πρόσληψης αστυνομικών από μειονοτικές ομάδες στην Ελλάδα.¹⁴⁷ Περαιτέρω, επιστάται η προσοχή στις σχετικές συστάσεις του Ειδικού Εισηγητή του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών, στις οποίες συγκαταλέγονται η βελτίωση της κατάρτισης σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων όλων των εργαζομένων στον τομέα της μετανάστευσης, δημόσιες εκστρατείες σχετικά με τον ρατσισμό και την ξενοφοβία και εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα στο πρόγραμμα σπουδών.¹⁴⁸ Με την τελευταία αυτή σύσταση αναγνωρίζεται ότι δεν μπορεί να παραβλεφθεί το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον.

Τέλος, η αλλαγή της θεσμικής νοοτροπίας συνδέεται επίσης με τον καταλογισμό ευθυνών. Η ευρεία συνειδητοποίηση ότι τα βασανιστήρια και άλλες μορφές εκ προθέσεως κακομεταχείρισης συνιστούν παράβαση που συνεπάγονται καταλογισμό ποινικών ευθυνών μπορεί να διαμορφώσει στάσεις και συμπεριφορές.

4. Ανεξάρτητοι, προσβάσιμοι και αποτελεσματικοί μηχανισμοί καταγγελίας και έρευνας

Απαιτείται λήψη περαιτέρω μέτρων, προκειμένου να διασφαλιστεί η προσβασιμότητα και η αποτελεσματικότητα των μηχανισμών καταγγελίας για τα άτομα που ισχυρίζονται ότι υπέστησαν κακομεταχείριση κατά την κράτησή τους από την αστυνομία. Παρακωλύσεις και παραλείψεις όπως οι προαναφερόμενες θα πρέπει να εξαλειφθούν.¹⁴⁹ Οι κρατούμενοι θα πρέπει, μεταξύ άλλων, να έχουν τη δυνατότητα να υποβάλλουν καταγγελία εμπιστευτικά και, εφόσον απαιτείται, μέσω πρόσβασης σε υπηρεσίες διερμηνείας.¹⁵⁰ Θα πρέπει να υπάρχει διαχωρισμός

¹⁴⁶ Βλ., περαιτέρω, Michele Lamb, «[A Culture of Human Rights: Transforming Policing in Northern Ireland](#)» (2008) 2(3) *Policing: A Journal of Policy and Practice* 386.

¹⁴⁷ [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2013](#), σημείο 25.

¹⁴⁸ [Έκθεση του Ειδικού Εισηγητή για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών François Créneau σχετικά με την αποστολή του στην Ελλάδα](#), 24 Απριλίου 2017, UN doc. A/HRC/35/25/Add.2, σημεία 141-143. Βλ. επίσης [Έκθεση του Ειδικού Εισηγητή για τις σύγχρονες μορφές ρατσισμού, φυλετικών διακρίσεων, ξενοφοβίας και σχετικής μισαλλοδοξίας](#), 4 Μαΐου 2016 (υποσημείωση 130), σημεία 71-75.

¹⁴⁹ Βλ., γενικά, [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημεία 24-60.

¹⁵⁰ [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημείο 24.

μεταξύ μηχανισμών καταγγελίας και μεταναστευτικών αρχών.¹⁵¹ Θα πρέπει επίσης να παρέχεται προστασία σε υπαλλήλους επιβολής του νόμου που καταγγέλλουν περιστατικά κακομεταχείρισης.¹⁵²

Όπως επισημαίνουν οι Carver και Handley, είναι ζωτικής σημασίας για την αποτελεσματικότητα των μηχανισμών καταγγελίας η σύνδεσή τους με δεσμευτικές νομικές διαδικασίες και αποτελέσματα. Μολονότι όλες οι αρχές θα πρέπει να υποστηρίζουν το έργο του Συνηγόρου του Πολίτη ως Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας και να ανταποκρίνονται στα αιτήματα και στις συστάσεις του, θα πρέπει να τεθεί το ερώτημα σε ποιο βαθμό ο μηχανισμός αυτός έχει τη δυνατότητα να επιλύσει τα προβλήματα που περιγράφονται παραπάνω. Θα πρέπει να εξεταστούν εναλλακτικές δυνατότητες, λαμβανομένων υπόψη των εμπειριών άλλων μοντέλων στην Ευρώπη.

Είναι επίσης σημαντικό να επιδιωχθούν η κατάρτιση και η ευαισθητοποίηση των ασκούντων νομικό επάγγελμα που εμπλέκονται σε όλα τα στάδια των σχετικών διαδικασιών καταλογισμού ευθυνών, συμπεριλαμβανομένων των εισαγγελικών και δικαστικών αρχών. Επισημαίνεται ότι ο Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης συνέστησε στις ελληνικές αρχές να αξιοποιήσουν την πλούσια εμπειρία που είναι διαθέσιμη στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα του Συμβουλίου της Ευρώπης για την εκπαίδευση των ασκούντων νομικό επάγγελμα σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων (HELP).¹⁵³

VI. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Η ελληνική κυβέρνηση επαναβεβαίωσε τη δέσμευσή της όσον αφορά την πρόληψη των βασανιστηρίων στην επιστολή του υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων προς τον Επίτροπο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης τον Απρίλιο του 2017. Στην επιστολή αναγνωρίζεται ότι «τα προληπτικά μέτρα, και ιδίως η κατάρτιση του προσωπικού επιβολής του νόμου, των δικαστών και των εισαγγελέων, έχουν μεγάλη σημασία και μπορούν να συμβάλουν αποφασιστικά στην αποτελεσματική καταπολέμηση τέτοιων περιστατικών».¹⁵⁴ Στο πνεύμα αυτό, εκφράζεται η ελπίδα ότι τα ζητήματα που περιγράφονται παραπάνω μπορούν να προσεγγιστούν με πλήρη δέσμευση για συστηματική μεταρρύθμιση, η οποία πρέπει να προχωρήσει γρήγορα.

Θεματικοί τομείς συζήτησης:

A. Δίκαιο (ποινική ευθύνη και κυρώσεις)

1. Είναι εφικτές και επικείμενες οι αλλαγές στη νομοθεσία, ώστε να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που εντοπίζονται παραπάνω; Το ερώτημα αυτό αναφέρεται ειδικότερα, αλλά όχι αποκλειστικά, στα εξής:

- i. μεταρρύθμιση του ορισμού των βασανιστηρίων του άρθρου 137Α, παράγραφος 2, του Ποινικού Κώδικα·

¹⁵¹ [Έκθεση του Ειδικού Εισηγητή για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών](#), 24 Απριλίου 2017 (υποσημείωση 148), σημείο 140.

¹⁵² [Έκθεση της CPT σχετικά με την επίσκεψη του 2015](#), σημείο 23.

¹⁵³ [Επιστολή του Επιτροπής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης Nils Muiznieks προς τον κ. Νικόλαο Τόσκα και τον κ. Νίκο Παρασκευόπουλο](#), 25 Ιουλίου 2016, CommHR/NM/sf 036-2016. Βλ. [δικτυακό τόπο](#) του HELP· βλ. επίσης τον [δικτυακό τόπο ηλεκτρονικής μάθησης](#) του HELP.

¹⁵⁴ [Απάντηση του υπουργού Δικαιοσύνης στον Επίτροπο του Συμβουλίου της Ευρώπης](#), 28 Απριλίου 2017 (υποσημείωση 141).

- ii. κατάργηση χρόνου παραγραφής των εγκλημάτων βασανιστηρίων και άλλης εκ προθέσεως κακομεταχείρισης·
- iii. διασφάλιση επιβολής ανάλογων, αποτρεπτικών κυρώσεων για βασανιστήρια και άλλη εκ προθέσεως κακομεταχείριση.

2. Ποιες είναι οι ενδεχόμενες συνέπειες τέτοιων δυνητικών αλλαγών από άποψη πόρων;

3. Μπορεί το Συμβούλιο της Ευρώπης να βοηθήσει στη διαδικασία;

B. Λειτουργικές εγγυήσεις

1. Πώς μπορούν αλλαγές στη νομοθεσία ή/και στην πρακτική να διασφαλίσουν με τον καλύτερο τρόπο βασικές λειτουργικές εγγυήσεις για τους κρατούμενους; Αυτό αναφέρεται ειδικότερα, αλλά όχι αποκλειστικά, στα εξής:

- i. διευκόλυνση της επικοινωνίας με συγγενείς ή τρίτους για κάθε κρατούμενο, ακόμη και για όσους δεν έχουν οικονομική δυνατότητα·
- ii. διασφάλιση για τους κρατούμενους, ακόμη και αυτούς που δεν έχουν οικονομική δυνατότητα, της παρουσίας δικηγόρου από την αρχή της κράτησής τους και, ιδίως, κατά τη διάρκεια της ανάκρισης και ότι οι αυτεπαγγέλτως διοριζόμενοι δικηγόροι επιτελούν το έργο αυτό με ικανότητα και επιμέλεια·
- iii. διευκόλυνση ταχείας πρόσβασης σε ιατρούς, και τακτικές επισκέψεις από ιατρούς/νοσηλευτές σε όλους τους χώρους κράτησης για σκοπούς θεραπείας ή/και ιατρικής εξέτασης, όταν ζητείται, και διασφάλιση πλήρους σεβασμού του ιατρικού απορρήτου·
- iv. διασφάλιση παροχής πλήρους ενημέρωσης για δικαιώματα – συμπεριλαμβανομένης της υποβολής καταγγελιών– από την έναρξη της στέρησης της ελευθερίας κάθε προσώπου·
- v. δημιουργία και τήρηση αναλυτικών αρχείων κράτησης·
- vi. σαφή πρότυπα και κατάρτιση σχετικά με τη διεξαγωγή ανακρίσεων συμβατών προς τα ανθρώπινα δικαιώματα κατά την κράτηση από την αστυνομία.

2. Ποιες είναι οι ενδεχόμενες συνέπειες τέτοιων δυνητικών αλλαγών από άποψη πόρων;

3. Μπορεί το Συμβούλιο της Ευρώπης (και άλλοι ευρωπαϊκοί φορείς επιβολής του νόμου) να βοηθήσουν στη διαδικασία αυτή;

Γ. Θεσμική νοοτροπία

1. Πώς μπορούν να επέλθουν θετικές αλλαγές στην πρακτική και στην νοοτροπία των υπαλλήλων επιβολής του νόμου; Αυτό περιλαμβάνει, ενδεικτικά, την εξέταση των ακόλουθων ζητημάτων:

- i. ευρεία και συστηματική κατάρτιση υπαλλήλων επιβολής του νόμου σε αστυνόμευση συμβατή προς τα ανθρώπινα δικαιώματα, ιδίως κατά τη σύλληψη, την ανάκριση και άλλες πράξεις επιβολής του νόμου·
- ii. ενσωμάτωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην πρόσληψη, στην κατάρτιση, στην πρακτική και στη διαμόρφωση επαγγελματικής νοοτροπίας των υπαλλήλων επιβολής του νόμου·
- iii. ανάδειξη της ισότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων σε κεντρικό πυλώνα της οργανωτικής αυτής μεταρρύθμισης, μεταξύ άλλων μέσω πρόσληψης ατόμων που αντιπροσωπεύουν ομάδες μειονοτήτων.

2. Θα είναι χρήσιμο να εξεταστούν πρακτικές ενσωμάτωσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε διαδικασίες επιβολής του νόμου και άλλες νομικές διαδικασίες; Μπορεί η συνεργασία με εμπειρογνώμονες σε θέματα αστυνόμευσης από άλλα κράτη ή εξωτερικούς φορείς να διευκολύνει τη μεταρρύθμιση αυτή;

3. Ποιες είναι οι ενδεχόμενες συνέπειες της ανάληψης τέτοιων δράσεων από άποψη πόρων;

4. Μπορεί το Συμβούλιο της Ευρώπης (και άλλοι ευρωπαϊκοί φορείς επιβολής του νόμου) να βοηθήσουν στη διαδικασία αυτή;

Δ. Ανεξαρτησία, προσβασιμότητα και αποτελεσματικότητα μηχανισμών καταγγελίας και έρευνας

1. Πώς μπορούν να βελτιωθούν η ανεξαρτησία, η προσβασιμότητα και η αποτελεσματικότητα των μηχανισμών και των διαδικασιών καταγγελίας και έρευνας; Αυτό περιλαμβάνει, ενδεικτικά, την εξέταση των ακόλουθων ζητημάτων:

- i. άρση των εμποδίων στην υποβολή καταγγελιών περί βασανιστηρίων και σχετικής κακομεταχείρισης, και διευκόλυνση της υποβολής τέτοιων καταγγελιών, σε κάθε αρμόδια αρχή·
- ii. διασφάλιση της ανεξαρτησίας και της αποτελεσματικότητας των μηχανισμών καταγγελίας και έρευνας, ώστε να οδηγούν στον εντοπισμό και, κατά περίπτωση, στην τιμωρία των υπευθύνων, και επανεξέταση των περιορισμών στις εξουσίες του Συνηγόρου του Πολίτη στο πλαίσιο αυτό·
- iii. ενίσχυση της ευαισθητοποίησης όλων των εμπλεκόμενων παραγόντων σε καταγγελίες βασανιστηρίων ή άλλης κακομεταχείρισης, σε όλα τα στάδια της ανακριτικής διαδικασίας·
- iv. ευρείες πρωτοβουλίες, ώστε να διασφαλίζεται ότι εισαγγελείς και δικαστήρια αντιμετωπίζουν με αντικειμενικό και αξιόπιστο τρόπο τα βασανιστήρια και την εκ προθέσεως κακομεταχείριση ως αξιόποινες πράξεις.

2. Ποιες είναι οι ενδεχόμενες συνέπειες τέτοιων αλλαγών από άποψη πόρων;

3. Μπορεί το Συμβούλιο της Ευρώπης (και άλλα ευρωπαϊκά κράτη και δίκτυα όπως το IPCAN) να βοηθήσουν στη διαδικασία αυτή;

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η παρούσα στρογγυλή τράπεζα μπορεί να αποτελέσει τη βάση για τη δρομολόγηση βαθιάς αλλαγής στους μηχανισμούς επιβολής του νόμου και καταλογισμού ευθυνών στην Ελλάδα. Η εξάλειψη των βασανιστηρίων και της σχετικής κακομεταχείρισης από τον χώρο επιβολής του νόμου είναι καθοριστικής σημασίας για την επικράτηση των δημοκρατικών αρχών που ερείδεται στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου. Επιπλέον, υπάρχει σύνδεσμος μεταξύ, αφενός, της δράσης της αστυνομίας και της εμπιστοσύνης του κοινού σε αυτήν και, αφετέρου, της αποτελεσματικότητας της αστυνομίας, όσον αφορά την εξασφάλιση της συμμόρφωσης προς τον νόμο. Η αστυνόμευση και ιδίως η μεταχείριση όσων συλλαμβάνονται ή τελούν υπό κράτηση που βασίζεται στα ανθρώπινα δικαιώματα θα συμβάλει σημαντικά στην ενίσχυση, όχι μόνο της εμπιστοσύνης στην επιβολή του νόμου, αλλά και της νομιμότητας και της αποτελεσματικότητας ολόκληρου του νομικού συστήματος.